

קובץ
באר התורה

(קס)

פרשת פקודי

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

תוכן הענינים:

דיני פורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
הקדמה לפורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם אומרים תחנון בפורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם אומרים תחנון בערב פורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם חתן וכלה יצומו בפורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם מותר לעשות מלאכה בפורים קטן....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם יש חיוב לעשות סעודה בפורים קטן. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם יש מצות משתה ושמחה בליל פורים קטן..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

מי שהתחיל לומר על הנסים בפורים קטן האם יכול להמשיך לאומרו

.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם אבל יכול לעבור לפני התיבה בפורים קטן..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

נתן כסף בטעות בפורים קטן.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם להקדים קבלת שבת או להכין יותר סלטים לשבת קודש..... שגיאה!
הסימניה אינה מוגדרת.

האם מותר להתפלל ללא גרביים.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם יש ביטול תורה לעשות הסכמות בראש הספר. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

מכתב ברכה להגאון רבי רן אבוחצירא שליט"א לרגל אירוסי בתו. שגיאה!
הסימניה אינה מוגדרת.

קדושת מניני חצירות מכתב לקובץ מנורה בדרום חלק לב..... שגיאה!
הסימניה אינה מוגדרת.

האם מותר לעשות בדיקת אנטיגן בשבת קודש..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

בחיוב לכתוב מכתב על כל ספר - מכתב לשות רביד הזהב חלק ד. שגיאה!
הסימניה אינה מוגדרת.

האם מותר לבחור ישיבה להחזיק כרטיס אשראי מכיון שאין לו קרקע

.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
האם מותר לקנות תפילין דרבינו תם מכספי מעשר. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

תשובת הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א בדין תפילה בפתח הבית
הכנסת שהבית הכנסת פתוח לבית הכנסת אחר שגיאה! הסימניה אינה
מוגדרת.

תשובת הגאון הצדיק רבי חיים רבי שליט"א ראש מוסדות עטרת חכמים
בעיר חולון האם כתובה צריכה גניזה, הוספה לבאר התורה קנו שגיאה!
הסימניה אינה מוגדרת.

עוד בדיני אמירת תחנון שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
מכתב על הספר שירת יוסף עניני נישואין. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישא אליז בת איזה אביטבול ע"ה

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בעמח"ס ילקוט

יוסף וש"ס, האם אפשר לספר לשון הרע על אשה חולה שהיא במצב

קשה משום שלא התחסנה

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

כס"ד, ח' אדר א' תשפ"ב, 2-914/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה,
כש"ת האב"ד הרב יוסף אביטבול נר"ו

שלום רב,

מה ששאל אודות אשה שהתנגדה לחיסוני הקורונה, ולא התחסנה, וכעת היא חלתה בקורונה ומורדמת ומונשמת, ושואל האם מותר לספר את האמת שהיא התנגדה לחיסון, והגיעה למצב שהגיעה, או שיש בזה משום לשון הרע.

כל לשון הרע שבא לתועלת אין בו איסור, בפרט אם שלשה יהודים כשרים יודעים מזה, דכל מילתא דמיחאמרא באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא. ואף שהחפץ חיים זיע"א מחמיר גם בזה, וסמך על רש"י שאוסר בזה, אבל אנן נקטינן כדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' דעות שמתיר בזה ובלבד שלא יתכוין להעביר הקול כדי לבזותו.

וכן ברברים הקשורים לשידוכים אין בזה לשון הרע, וכמבאר בחפץ חיים שם, וכן לענין קבלת אדם לעבודה או ללימוד, ובכל שיש היתר ברבר, אסור לו להעיר לאביו על כך. ואדרבה פעמים יש כאן ענין של לא תעמוד על דם רעך, באם יודע על תבירו שהוא כעסן ונרגן, ואם יקבלו אותו לאיזה משרה הדבר יזיק למנהל וכדומה, והדבר ברור אצלו, אין בזה איסור לה"ד, כפי התנאים שנתבאר בחפץ חיים.

וראיה לזה מ"ש הרמב"ם (בב"ב א' ס"ז הל' ט"ז) שכתב: כל היכול להציל את חברו ואינו מצילו, עובר על לא תעמוד על דם רעך, לפיכך הוראה את חברו טובע בים או שליסטים באים עליו, ויכול להצילו, או ששמע שאנשים חושבים עליו רעה וטרמנים לו פח, ולא גילה את ארון חברו להודיעו, הרי זה עובר על מה שנאמר בתורה לא תעמוד על דם רעך. וכן פסקו הטור והש"ע (ח"מ סימן תמ"ג ס"א) ועפ"י פסק בשו"ת יחיה דעת ח"ד (סימן ט"ז) במי שמשדל להשיג רשיון נהיגה, והוא חולה במחלה סמויה שאינה מתגלית ע"י בדיקת דופא רגילה, שמותר לרופא האישי או למי שיודע בבירור על מחלתו להודיע על כך למשרד הרישוי, למנוע בעוד השגת הרישיון בכדי שלא יגרום לתאונות ואסונות בנהיגתו, ואין לחוש בזה משום איסור רכילות ולה"ר. ובזה יש לפרש כוונת הפסוק, לא תלך רכיל בעמך, לא תעמוד על דם רעך, שאע"פ שאסור לך להיות רכיל ולגלות סוד חבריך, וכמו שנאמר: הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר, מכל מקום לא תעמוד על דם רעך, ועליך להודיע לחבירך כדי שישמר מנזק וסכנה, וכמו שאמרו בגדה (ס"ב) שאע"פ שאסור לקבל לה"ד, למיחש מיתה בעי. והרמב"ם בספר המצות (מצות ל"ח ע"ג) כתב, שבכלל אזהרת לא תעמוד על דם רעך, והוראה ממנו חברו אוכר והוא יכול למנוע זאת כשיגלה אוון חברו על כך, וכמו שאמרו בתורה כהנים, מנין שאם אתה יודע

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

עדות לחברך שאין אתה רשאי לשתוק, תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך. וכ"כ בספר החינוך (שם שם). ולפי"ו יוצא שגם כשיש הפסד ממון בלבד, רשאי לגלות אוון חבריו, כדי להשמר מהחושבים עליו רעה. וכ"כ כאן שיש חשש סכנה ליחיד ולרבים.

ועיין בפתחי תשובה (גרי"ם סימן קק) שכתב, הנה המג"א וכן בספרי המוסר האריכו בדומה איסור לה"ר, וראיתי לנכון להעיר לאורך גיטא, שיש עין גדול יותר מזה, וגם הוא מצוי ביותר, והוא מי שמונע עצמו מלגלות אוון חבריו במקום שיש צורך להציל עשוק מיד עושקו, מפני שחושש לאיסור לה"ר, כגון הרואה מי שאורב לחבירו להורגו בערמה, או שחותר מחתרת באישון לילה ואפילה בביתו או בחנותו של חבריו, ומנע את עצמו מלהודיע לחבירו ולהודירו בעוד מנעו, מפני שחושב שהוא בכלל איסור לה"ר, ובאמת שהנהוג כן גדול עונו מנשוא, ועובר על לא תעמוד על דם רעך. וה"ה גם לעיני ממון, כי מה לי חותר מחתרת או שרואה את משרתיו של חבריו שגונבים ממנו, או שחטפו לעסק, וראה עוד ב"תו"ד הנ"ל.

והנה אם אחר סיפר נגות על חבריו בפני שלשה, אף שהוא עצמו בודאי עבר על איסור לשון הרע, אנפי"כ אם אחר מהשלשה שמעו דבר זה סיפרו זאת אחר כך לאחרים, פעמים שאין בזה איסור לה"ר, והנה בנמרא ערכין (נ"ב) וב"ב (נ"ב) אמרו, כל מילתא דאתמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא, מאי טעמא, חברך חברך אית ליה. ופירש רשב"ם, שאם יחזור ויאמרו לאותו פלוני כך אמר פלוני עליך. ע"כ. והיינו דאין בזה גם איסור לא תלך רכיל בעמך. וכל שכן לית ביה משום לשון הרע.

ובנמרא שבת (נ"ב) במעשה דיהודה בן גרים, שסיפר את דבריו של רבי שמעון בן יוחאי על הרומאים, שכל מה שעשו לצורך עצמם עשו, ונשמעו דבריו למלכות, וגרם שהשלטון רצו להרוג את רבי שמעון בן יוחאי. ע"ש. והרי התם היו שלשה בעת שרשב"י אמר מה שאמר, רבי שמעון, רבי יוסי, ורבי יהודה, ואף על פי כן נגרם מה שנגרם ממה שיהודה בן גרים הלך וסיפר הרברים. ולכאורה מוכח שגם ברבר שנאמר בפני שלשה גורם מה שגורם לשון הרע. ואילו בגמרא ערכין וב"ב הנ"ל מבואר דבכה"ג אין איסור לשון הרע. וע"ש בסוגיא דרבי שמעון הענישו על זה. ועריך לומר שכל ההיתר הוא כשמספר בדרך אקראי, אבל לא כשמתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר. (וראה להלן לשון הרמב"ם), ויהודה בן גרים הרי החביון להעביר הקול ולגלותו יותר. ולכן הענישו רבי שמעון.

והנה מדברי הרשב"ם הנ"ל מבואר, שכל דבר הנאמר בפני שלשה, לא רק שאין בזה משום לשון הרע, אלא גם אין בזה אבק לשון הרע, וגם אין בזה איסור רכילות. והיינו טעמא, דכל ששלשה יודעים מזה, ממילא כבר נשמע הדבר ונודע לכל, דחברך חברך אית ליה, וברבר העשוי להתגלות לא אסרה התורה משום לשון הרע. ועל זה לא נאמרו כל אותן הרברים החמורים בדומה עוון לשון הרע. והיינו, דמה שאמרו בתוספתא (פ"ק א דפאה ה"ב), וכירושלמי (פ"א

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

האמת, ובמסכת דרך ארץ רבתי (פרק יט) דמספרי לשון הרע אין להם חלק לעולם הבא, היינו בנוגא
הנז'.

וכן מבואר בעוד ראשונים, ועיין בדברי רבינו גרשום בבי"ב שם שכתב, כל מילתא של גנאי
דמוחאמרא באפי תלתא ואולי חגי תלתא משחתי לה לאחוריתי, לית בה משום לישנא כישא.
ע"כ. גם בעליות דרבינו יונה ב"ב שם, כתב [בביאורו השלישין] ויש לפרש עוד וכו', על ענין
דכילות רבין שאומר בפרהסיא בפני גי מותר לספרה בפני מי שאמרו עליו. ע"כ. והיינו דגם
בפני מי שאמרו עליו הלשון הרע, מותר לספר, ואין בזה משום לא חלך רכיל בעמך, וכל שכן
שאין בזה משום לשון הרע.

וכן דעת הרמב"ם (פרק ד טהלות וטו חלב ה') ד"ל: ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה, כבר נשמע
הדבר ונודע, ואם סיפר הרב אחר מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע, יזרח
שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יחתי. ע"כ. ומבואר עוד שגם הרמב"ם סבירא ליה שדין
באפי תלתא הוא אף ברכילות, ועיין למהריש"ל על הסמ"ג (לאן טו). וע"ש בכסף משנה שכתב,
דמה שהחיד הרמב"ם היינו שאם יבוא במקרה לדבר בענין זה אין איסור לאומרו, אבל לא
שיתכוין לגלות הדבר יחתי.

והסמ"ג (ל"ג טו) הביא דברי הרמב"ם הנ"ל, והוסיף, שאם האומר הזהירם לא לגלות אפילו אמרו
בפני רבים יש בו איסור לשון הרע, כדאמרין בפרק זה בורר (לא). והוא תלמידא דגלי מילתא
דאיתא בי מדרשא ואפקיה ר' מאיר מבי מדרשא, ואמר דין גלי רויא. והיינו דמה שהקפידו בזה
הוא משום שהזהירם על כך בפירוש. ולא היה עתיד להתגלות. ומבואר, דאם לא הזהירם
בפירוש על כך, לית ביה משום לישנא כישא. ולפי זה י"ל דכן הוא כמעשה דיהודה בן גרים.
ועיין בהנחות מיימוניות (קס טו טו) שהביא דברי הסמ"ג הנ"ל.

ועיין לרבי דוד עראמה שם שכתב, דמ"ש הרמב"ם שאם נאמרו דברים אלו בפני שלשה וכו',
היינו דוקא בסתם, או מותר לאומרו, אבל אם התנה, הכל לפי תנאו. ע"ש.

יש לעיין אי בעינן דוקא שיהנה שאינו מסכים שיפרסם הדבר, או שאנו תולין בדעתו דמסתמא
כל אחד אינו מסכים שיפרסמו דבר זה עליו. וכתב החפץ חיים (באר שיש חיים, מ"ב ב' תפ"ד כ'), דהיינו
דוקא לשון דיעבר, ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה וכו', שאז אם סיפר הרב, בדיעבד לא
עבר על איסור לשון הרע.

אלא שיש לומר, דמה שהרמב"ם תפס לשון דיעבר, ואם סיפר וכו', היינו מטעמא אחרינא,
משום ואהבת לרעך כמוך, וכל מאי דסני לך לא תעביד לחבריך, אבל אינו משום איסור לשון
הרע.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

וכן משמע ממ"ש בשאלות (פרשת ושבא את כח), דאמר רבה וכו' כי אזיל ואמר ליה למריה, דהו"ל כי פרהסיא. ע"כ. והיינו דמותר לומר אותו לשון הרע אף למי שנאמר עליו הלשון הרע. ואין בזה משום לא תלך רכיל בעמך, וכל שכן משום לשון הרע.

וכן מבואר בהגהות אשר"י (ביב סוף ג' סוף ל') כתב, והשומע דבר שנאמר בפני שלשה יכול להגיד למי שאומר אותו עליו.

וכן מבואר במאירי (ביב לט) וז"ל: וכמו שאמרו לענין לה"ר שאדם אמר על חבירו, שאם אמר בפני שלש אין לה"ר למי שיאמר לחבירו פלתי אמר זה עליך, שמכיון שבעל הלשון אמר בפני שלשה, הרי הוא כמי שאמר בפני כל העולם. ע"כ.

גם בהלכות גדולות (סוף הלכות נזירות, חמא בחפץ חיים בהג"ה בבא מציעא פ"ט ד"ה ו') כתב: אמר רבה בר ר' הונא כל מילתא דמיתאמרא בתלתא, לית בה משום לישנא בישא כי אזיל אמר לה למרה דהו"ל פרהסיא. ע"כ. ומבואר, דאף לבעל הדבר מותר לספר, ואין כאן לא תלך רכיל בעמך.

ואמנם מדברי רש"י בערכין (פ"ה ב"ה דמשאמרא) מבואר, דגם בכהאי גוונא איכא לשון הרע, ודברי הגמרא איירי לענין גילוי סוד. גם התוס' שם (פ"ה) כתבו, דמיירי בדבר דמשחמץ לתרי אנפי, דאז שרי באפי תלתא, וי"ל זאת בנוסח וצורה שלא יהיה כזה גנאי. ע"ש. וכן הוא בעליות הרבינו יונה בבאור הראשון. ושם כתב לבאר עוד, שמותר לספר כגון לסלק חנוקים וכדו', וראה בשערי תשובה (פ"ג ד' רמ"ג). ועוד, דאיירי על גילוי סוד ולא בענין לשון הרע. והוא כפירוש רש"י הג"ל.

גם הריטב"א ובספר ההשלמה כתבו לכאור הסוגיא שם דאיירי לענין גילוי סוד, ולא לענין לשון הרע.

וענין בספר חפץ חיים (מ"ב ב' ס"ג ד"ה ו') שאחר שכתב ליישב שיטת הרמב"ם בזה, כתב, וזהו לפי פירושו של הרמב"ם והרשב"ם, אבל לפירוש רש"י בדברי רבה בר רב הונא, וכן לפירוש התוס' בב"ב ובכרכין, וכן לפירוש רבינו יונה במאמר רכ"ה, אם נפרש כפירושיהם אין לנו שום מקור מהגמרא לקולתו של הרמב"ם בזה, ועל כן צ"ע אם הלכה כן. ואעפ"כ אין לדחות דבר זה לגמרי מהלכה, כיון שדעת הרמב"ם והסמ"ג והרשב"ם שוין בענין זה. ושם כתב להסתפק בדברי רש"י אם בא לומר שאדם שסיפר ענין מסתור וכדו' שבסתמא אסור לגלות, כשסיפר זאת בפני שלשה הוכיח דלא קפיד שיגלהו שירע שע"כ עתיד להתגלות, או שכונת רש"י כמו שפירש הרשב"ם בב"ב. ע"ש.

ובמ"ש וצ"ע אם הלכה כן, הנה לדין דנקטינן כדעת הרמב"ם ברוב הדברים, וכמו שכתב בתשובת אבקת וכל (סוף ל"ג), שהרמב"ם היה מרא דאתרא באר"י ואגפיה, ממילא ה"ה בענין זה, דאף שדעת רש"י אינה כן, מכל מקום לדין העיקר כדעת הרמב"ם דכל שהורבר יודע

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

לשלושה, ואינו מתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר, אלא דרך סיפור דברים בעלמא, ליכא בזה לא לשון הרע ולא אבק לשון הרע. ובפרט דהמרב"ם אינו יחיד בדברי. שכן דעת הרשב"ם, רבינו גרשום, עליות דרבינו יונה, הנהגות אשר"י, המאירי [ונראה דחיבור המאירי על ב"ב לא היה בפני החפץ חיים].

יש להוסיף, נודע דרש"י וחוס' מפרשים הם, ולא חמיר נחתי לפסק הלכה, אלא לפירוש הסוגיא, וכמ"ש המאירי בהקדמתו לספר בית הבחירה לאבות (בבב"א נח"ד וז"ל: וראש לכל החיבורים שנתחברו דרך פירוש, הוא פירוש רש"י ז"ל, ואם רבו הלוחמים עליו, כלי זיינו עליו, ותשובתו מהוך דבריו, כולם נכוחים למבין, ואין מעלתו ניכרת רק ליחידים, כי במלה אחת יכלול לפעמים תירוצים של חבילי קושיות. אלא שלא כיוון בהם לענין פסק הלכה כלל. ע"כ. והוא חנא דמסייע למרן הב"י (נ"ה ס"ט) שכתב, דרש"י מפרש ולא פוסק. ולכן אין לפסוק כהרא"ש נגד הרמב"ם אע"פ שרש"י פירש כהרא"ש, כיון דרש"י מפרש ולא פוסק, והנה ליה הרמב"ם כנגד הרא"ש, חד לגבי חד, והלכה כהרמב"ם דמסתבר טעמיה. ע"כ. וכ"כ הורדב"ז בחשובה (ס"ט ס"ט). ומרן החיד"א במחבר"י יו"ד (סי' כ"א), הביא דברי רב אשכנזי אחד (רבי שאול ברלין) שהשיג על מ"ש להסתמך על דברי מרן הב"י שרש"י מפרש ולא פוסק, שהרי רבותינו הראשונים והאחרונים סומכים על דברי אור העולם הוא רש"י ז"ל. ומרן החיד"א חרף, דהא רכתבו מרן הורדב"ז לא משום נדנדו חסרון כבוד מגדולת מאיר עיני הגולה גדול מרבן שמו רש"י ז"ל ח"ו, רק דאמרינן בפרק יש נוחלין (נ"ג) אמר ליה רב אסי לר' יוחנן כי אמר לן מר הלכה, הכי נעביר מעשה, אמר ליה לא תעבירו עד דאמינא לכו הלכה למעשה. וזה כוונת מרן הורדב"ז דרש"י בפירושו לא אמר דבריו הלכה למעשה רק דרך פירוש, משא"כ הרי"ף והרמב"ם שסידרו חיבוריהם להורות הלכה למעשה, וכן המחברים הבאים אחריהם. וכשרש"י פוסק בפירוש דרך הלכה, וראי הלכה למעשה קאמר. ובוה גם מרן הורדב"ז מודים דמברתו נחשבת ככל גדולי ישראל. עכ"ל. וכ"כ עוד בספרו שם הגדולים (נ"ג נח"ל ע"ד רד"י).

ואמנם הסמ"ג (נ"ג ס"ט) כותב על רש"י ור"י שהם עמודי הוראה, ומשמע שסומך על דברי רש"י להלכה. גם מהר"י תאניו בשו"ת הלכות קטנות (נ"ג ס"ט ק"ה) העיר, שאם רש"י סבר וקבל שפשט ההלכה כך, למה יערע כוחו משאר פוסקים. ע"ש. גם הגאון חתת יאיר (ס"ט ס"ה) כותב, דמצנינו בכמה מקומות שרש"י פרשן הוא, ומ"מ לא נמנע להודיענו בקיצור הנוגע להלכה. ע"ש. גם בדברי חמדרות (נ"ג הלכות נ"ג) להרא"ש סי' ט' וז"ל (ס"א) כותב, ראוי אומר שזו שטען הב"י שאין למנות דברי רש"י, אין דעתי נוחה בזה כלל, דחס ליה לרש"י לפרש הסוגיא לפי מה שנראה לו והוא עצמו לא יסבור כן אליבא דהלכתא. וכי לא יחוש לחורבא דתיפוק מיניה חלילה, אבל אין ספק שכל פירושו שמפרש הן לפי דעתו ומסקנתו אליבא דהלכתא. ע"ש. גם החוון איש (בבב"א הל' כ"ב ס"ט) כותב: ולענין עיקר הפירוש של רש"י בדינים היצאים ממנו, חמיר נחשב דעת רש"י כאחד הפוסקים. וכי יתכן לומר שמה שפירש רש"י בחולין (נ"ג) על גביה ועיכול גביה אינו לפסק הלכה רק לפירוש, או מה שפירש רש"י רוב בשר קיים שלא יצא העצם פעם אחת לחוץ, היינו דרך פשט ולא דרך פסק. ע"כ.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אולם הדבר ברור שהמאירי ומרן ז"ל לא באו למעט ח"ו בערכו של רש"י שהוא רבן של ישראל, אלא שסמכו על מה שאמרו בבי"ב (ק"ג) אין למדין הלכה מתוך תלמוד עד שיאמרו לו הלכה למעשה. [נפ"י רשב"ם, דשמא אם יבא לידי מעשה ידקוק יותר ויראה טעם אחר בדברי]. א"ל ר' אפי לר' יוחנן, כי אמר לן מר הלכה הכי, נעביד מעשה, א"ל לא תעבידו עד דאמינא הלכה למעשה. ע"כ. ובגיטין (ק"ג) א"ל ר' יוחנן לר' אפי, וכי מפני שאנו מרמזים נעשה מעשה. ובסנהדרין (ס"ג) חזר לעירו שנה ולימוד כדרך שהיה למד פטור, הורה לעשות חייב. ובריש הוריות (ט"ז) אין בי"ד חייבים על הוראתם עד שיאמרו להם מותרים אתם לעשות. ע"ש. ובירושלמי (מא"ס סוף כ"ב) כל הלין מלייא לענין משא מתן, הא לענין להורות אסור להורות. ע"ש. והכי נמי רש"י ז"ל דלא נחית אלא לפרש הסוגיא כפשטה, שכל מבין עם תלמיד יוכלו להבין פשוט דברי התלמוד, אמרינן דלא נחית למעשה, ואילו היה נחית לפסוק הלכה למעשה היה מדקדק יותר בפירושו לאסוקי שמעתיא אליבא דהלכתא. [נתיין עד בחשונה וכו' עקבא אורי ר"ס יד].

ואפשר עוד לומר שרש"י עצמו לא חשש לתקלה פן יפסקו הלכה למעשה על פי פירושו, מפני שהלכה רוחת היא שאין לפסוק דין מן התלמוד אלא ע"פ פסקי הגאונים בתשובותיהם, וכמ"ש בשו"ת מהר"י בן מיגאש (נתיין ק"ד), שאותם שמדמים להורות ע"פ חזק עינם בתלמוד, ראוי למנעם מזה, כי אין בומנינו זה מי שייגיע בתלמוד לגדר שיוכל לסמוך להורות ממנו. ע"כ. וכן כתבו כמה אחרונים, דרש"י מפרש ולא פוסק, וכ"כ הגר"ע א"א בתשובה ק"ט סימן ט"ז, ומהר"ח פלאג'י בשו"ת לב חיים ח"ב (ק"ט סימן ק"ט).

ונהדר אנפין לגיד, דכיון שהרמב"ם כתב שאין בזה משום לשון הרע, לדין יש לתפוס כן עיקר לדינא, והן אמת דלאו בכל דוכתא נקטינן כדעת הרמב"ם, דהנה מרן הבית יוסף בהקדמתו לאורח חיים כתב, דהיכא שאין לנו גילוי ברעת כל ג' עמודי ההוראה, נקטינן לדינא כדוה"פ. ולא כתב שם שיש לתפוס כדעת הרמב"ם, ורק אם הרמב"ם לא כתב כלום בדין זה נקטינן כדוה"פ, ומשמע דלאו מילתא פסיקתא היא שיש לתפוס בכל דבר כהרמב"ם. ומ"ש באבקה רובל שהרמב"ם היה מרא דאתרא באר"י, היינו באופן כללי, ברוב הדינים, או במקום שלא חלקו עליו דוה"פ. וכאמת שמצינו בכמה מקומות שמרן עזב דעת הרמב"ם ופסק להחמיר או להקל כדעת רוב הפוסקים האחרים. וכגון לענין בישול אחר בישול בשבת ברבד לח, ולענין שיעור כדית, ועוד. ודאה בילק"י על שביעית (מחזיק נתיין ק"ט) מה שכתבנו עוד בזה.

נמצא, שדין זה, אם דבר הנאמר בפני שלשה יש בו משום לשון הרע או לא, שנוי במחלוקת הראשונים, שמדברי רש"י ותוס' והריטב"א וההשלמה, יש בזה משום לשון הרע, ולא משום גילוי סוד אין בזה. ואילו דעת רוב הראשונים, דאף משום לשון הרע אין בדבר, וכן נראה דעת השאלות, רשב"ם, רבינו יונה, רבינו גרשום, בעל הלכות גדולות, הרמב"ם, הסמ"ג, הגהות אשר"י, והמאירי.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אשר על כן יש לתפוס לדינא כדעת הרמב"ם ורוב הראשונים, שכל דבר הנאמר בפני שלשה אין בו משום לשון הרע, אלא שיש לכך כמה תנאים:

א. רכל זה באופן שהמספר לא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר, וכמו שכתב הרמב"ם הנו. ואמנם הרמב"ם ורבינו גרשום לא כתבו הנבלה זו, ונראה שלדעתם גם אם מתכוין להעביר הדבר ולגלותו, לית ביה משום לישנא בישא.

ב. וגם יש לנו לחוש ללשון הרמב"ם דמשמע קצת שהוא דוקא בדיעבד. ולא לכתחלה.

ג. ועוד, שלדעת ר"ד עראמה הרמב"ם איירי בלא התנה. וכמו שמצינו סברא זו בסמ"ג.

ד. ובכס"ט שם מבראר, דמה שהתיר הרמב"ם היינו שאם יבוא במקרה לדבר בענין זה אין איסור לאומרה, אבל לא שיתכוין לגלות הדבר, וכן הוא בספר יד הקטנה (ת"ח בע"ה ספ"ק כ"ג), שצריך לספר זאת דוקא בתוך סיפור אחר ולא בפני עצמו. והיינו שאם מספר הדבר כסיפור בפני עצמו הדבר נורה על כוונתו ולהשפילו. ולכן איכא בזה משום לשון הרע. ועיין להחפץ חיים (באר מים חיים כ"ג) דמקור דבריו מסנהדרין לא. מההוא תלמידא וכו' דאפקיה רבי אמי, ואע"פ דנאמר בפרסום אע"כ הקפיד מחמת שנתכוין לגלות. וראה עוד בחפץ חיים כלל ה' באר מים חיים אות יא בסופו.

ה. וכתב החפץ חיים (סוף פ"ח) דאם השלשה הם יראי אלוקים, כל כי האי גוונא שאין הדבר מתפרסם על ידם, אסור לספר, שכבר אין ברבר פרסום. ושם כתב להסתפק אם רק אחד מהשלשה ירא אלוקים שלא יספר הדבר, אם די בכך.

ועכ"פ יוצא לדינא לדין ראזלי בתר הרמב"ם, דכל ששלשה יודעים מזה, ממילא כבר נשמע הדבר ונודע לכל, דחברך חברך אית ליה, וברבר העשוי להתגלות לא אסרה התורה משום לשה"ר. ועל זה לא נאמרו כל אותן הדברים החמורים בחומר עוון לה"ר. והיינו, דמה שאמרו בתוספתא (פ"א רס"ח ה"ב), ובירושלמי (פ"א רס"ח), ובמסכת דרך ארץ רבתי (פ"ק י"א) דמספרי לה"ר אין להם חלק לעולם הבא, אינו בגוונא הנו.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

אמירה לגוי להדליק מזגן בחורף או בקיץ

בב"י (או"ח סימן רמד) כתב להביא מש"כ בסמ"ג במצוות לא תעשה סימן עה, וז"ל: תניא במכילתא (בא פרשה ט) כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הגוי מלאכתך, מכאן משמע שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת דאורייתא וכו', אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של גוי ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה עכ"ד. וברש"י (שמות פרק יב פסוק טז) כתב להביא דרשה זו, וכתב להקשות עליה בדעת זקנים לבעלי התוס' שבגמ' בשבת דף קנ ע"א מבואר שאמירה לעכו"ם שבות מדרבנן, ותירץ שזה אסמכתא, וכן מבואר הרמב"ן שזה אסמכתא, אולם בשו"ת חת"ס (ח"ו סימן כד) נקט שאמירה לנכרי לפי דעת הסמ"ג איסורו מן התורה, ומהר"י ענגיל בגליוני הש"ס שבת דף קנו כתב לחלק בין בית הישראל הוי מן התורה ובבית נכרי עבור ישראל זה מדרבנן, ובפרי מגדים (סימן רמג משב"ז סק"ג) נקט שבחפצי ישראל הוי מן התורה וחפצי עצמו לצורך ישראל זה מדרבנן, ואולם מדברי השו"ע נראה דהוא דרבנן כן נראה ממש"כ בסימן שז ס"ה יעו"ש, והכי נראה גם מדברי הב"י, וגם לא משמע דס"ל כמו חילוק הפרי המגדים או המהר"י ענגיל.

וברמב"ם בהלכות שבת פ"ו ה"א כתב טעם אחר וז"ל: אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצווה על השבת, ואע"פ שאמר לו מקודם השבת, ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהו ויבואו לעשות בעצמן עכ"ד. וברש"י בע"ז דף טו כתב שהאיסור נלמד ודבר דבר, וברש"י במסכת שבת דף קנג כתב שהוא משום שליחות שעושה בשליחות ישראל, ורבנן גזרו שיהיה שליחות לנכרי אף שאינו בר שליחות מן התורה.

ונפק"מ בין כל הטעמים, כתב הנצי"ב בספר "עמק שאלה" (שאלתא י' אות ו) שהביא שבעל העיטור הובא ברמ"א סימן רע"ו סעיף ג' מתיר לצורך מצוה לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא סבר שהמלאכה לא מדאורייתא אלא מודבר דבר, ולכן במקום מצוה לא נאסר, אבל הרי"ף והרמב"ם שפסק בשו"ע סימן ש"ז ס"ה ס"ל שהאיסור אמירה לנכרי הוא מהמכילתא יעו"ש, וכע"ז כתב בספר באר יצחק (סימן יג ענף ט' סוף ד"ה ועכ"ז) יעו"ש, אולם צ"ב דהרי הרמב"ם לא כתב טעם המכילתא לדינא ובע"כ דלא ס"ל הכי.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

וע"ע בשו"ת אבני נזר חאו"ח סימן מג סק"ו בנפק"מ שהביא, וע"ע בקובץ שיעורים (ח"א אות מט) שבכל איסור אמירה לנכרי יש ב' איסורים איסור האמירה ואיסור השליחות יעו"ש.

והנה לגבי הדלקת מזון על חום ע"י גוי, הרי קימ"ל דהכל חולין אצל צינה, ולכן כתב בשו"ע סו"ס רע"ו ס"ה וז"ל: בארצות קרות מותר לאינו יהודי לעשות מדורה בשביל הקטנים ומתריץ הגדלים להתחמם בו, ואפילו בשביל הגדולים מתר אם הקר גדול, שהכל חולים אצל הקר, ודלא כאותם שנוהגים התר אע"פ שאין הקר גדול ביום ההוא עכ"ל, ומבואר דשרי היכא שיש חשש חולי, כיון שהקור גדול.

אבל נחלקו הפוסקים האם אמרינן הכל חולים אצל החום, בשו"ת לב חיים להגר"ח פלאג"י (ח"ב סימן סח) כתב שיכול לומר לנכרי לעשות אוהל כשמצטער הרבה מן החום, ומשמע שס"ל לדינא שהכל חולים אצל החום, וא"כ לכאורה אפשר לרמוז לנכרי שידליק מזגן, כן נראה לדינא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן כג וכד) שיש להתיר לדינא לומר לגוי להדליק את המזגן ויעו"ש שכתב להביא להא ראייה מדברי התוס' בב"ב דף קמד ע"ב בד"ה חוץ, שהביאו שיותר יש להתפלל להנצל מן החום מאשר מן הקור, והביאו הרמ"א בסימן רע"ו ס"ה, וא"כ הכא נמי לגבי מזגן, וסיים שם שכיון שהולדת זרם הוא רק איסור דרבנן הרי הוא שבות דשבות ושבות דשבות כתב בשו"ע סימן שז ס"ה שמותר במקום צער, וכן כתב לדינא בחזו"ע (שבת ח"ו עמ' קיט) שמותר לומר לנכרי להפעיל מאוורר או מזגן בימי הקיץ שהשרב כבד יעו"ש בהערה מש"כ להרחיב בזה ושכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק יג סעיף לט) יעו"ש, ודלא כמ"ש בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כה בהערה עמוד ריא, ויעו"ש באול"צ שכתב שדוקא קור שאדם יכול להיות חולה ולא דמיא לחום שזה רק קושי, ואמנם לכאורה לדינא דבריו קשים להבנה דהרי חזינן הרבה אנשים שמחמת החום הכבד חטפו אירועים מוחיים, וכיון שכן סו"ס יכול לבוא לידי סכנה בחום הכבד, וכ"ש לאנשים מלאים, ואמנם כדברי האול"צ כן הוא דעת מרן הגרי"ש"א והו"ד בקובץ תשובות ח"א סימן לב, וכן בשש"כ שם, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן מז אות ב) וכן כתב בספר שש"כ בשם הגרשז"א לאסור בזה כיון שחום ושרב כבר הוא צער בעלמא, ואמנם לכאורה אכתי אפשר שכל זה בזמנם ובירושלים, אבל היום שהעולם מתחמם כידוע, אפשר שיודו בהא.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ולכו"ע כתב בספר מלכים אומנייך (פרק ב' סט"ו) שאם הגוי הגביר את דרגת הקור במזגן מותר להשתמש ממנו כיון שסו"ס ההנאה קיימת, והוכיח כן מדברי השו"ע בסימן רע"ו ס"ד שאם נר דולק והוסיף הגוי נר שמותר ליהנות ממנו והכא נמי בנ"ד.

ולענין הדין אם מותר לגוי לכבות את המזגן שדולק על קור, הנה לכאורה בזה י"ל דכו"ע מודו כיון דכולם חולים הם אצל צינה, וכ"כ לדינא בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ג סימן מב) שאם נשתנה מזג האויר ונהיה קר באופן שכבר לא יכול לסבול קור המזגן מותר לומר לנכרי לכבותו, אבל לא בבית הכנסת כיון שאפשר שילכו לבית אחר אלא א"כ יש בגלל זה חלק מהמתפללים שלא יתפללו בציבור. [ומכאן חזינן למש"כ לדון בגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה' בדין אמירה לגוי לצורך תפילה בציבור, ויש לפלפל עוד].

וכמו כן י"ל שיש להקל בזה הכא שהרי כל דבר שהוא מחלוקת הפוסקים האם מותר ליהודי לעשותו בשבת, מותר לומר לוגי לעשותו בשבת, ואפילו בדבר שנחלקו בו האם הוא אסור מן התורה או לא, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, כן מבואר במרן החיד"א בשו"ת ברכה סימן שיח סק"א, וכן מבואר גם לדינא בשו"ת זרע אמת או"ח ריש סימן מ', וכן מבואר בחזו"ע שבת ח"ג עמ' תפה, אבל מדברי הרמ"א סימן רנג ס"ה נראה שלא ס"ל הכי לדינא, ובחזו"ע שם עמ' תפו כתב שאף הרמ"א ס"ל כן לדינא והתם שאני לגבי בישול לח שנצטנן ס"ל לרמ"א שיש בהא איסור מה"ת יעו"ש. אבל אכתי יש לפלפל עוד בכל זה.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

האם לחכות אחרי שפוסע בתפילת ערבית

לכבוד הגאון הגדול רבי יוסף אביטבול שליט"א

אחדשה"ט וש"ת כראוי

רציתי לשאול בענן חידוש שראיתי בשו"ת משנה הלכות (חי"א סי' פה) שכתב שמצא מקום להקל על מה שרבים מבני התורה עושים דבתפלת ערבית אחרי הפסיעות דעושה שלום לא מחקים שיעור הילוך ד' אמות אלא חוזרים מיד ועי"ש שלמסקנא כתב שמצא צד ללמוד זכות ואפשר להקל ורציתי לדעת מה היא דעת כבודו למעשה

הבחור המצפה לתשובה

יצחק פרץ

החור"פ מכסיקו

בס"ד

לכבוד ידידי ורעי הבה"ח יצחק פרץ ני"ו

בעיקר שאלתו לגבי כל התפילות הארכתי במק"א בפני עצמו, ולגבי תפילת ערבית הנה בספר אורח נאמן (סק"ז) כתב שאין להמתין עד הקדיש וז"ל: בערבית דלא יש חזרת הש"ץ רק קדיש י"ל דא"צ להמתין עד שיתחיל הש"ץ קדיש ודי בשיעור ד' אמות ע"כ, אולם יש לעי' מאי שנא דהרי סו"ס ניבעי שיעור זמן עד שיתחיל החזן ולכאורה תליא בפלוגתת הפוסקים האם צריך להשאר שם על עומדו, או שיכול לשבת או ללכת ולהסתובב והעיקר שלא להתקרב אל היכן שהוא התפלל.

והנה למעשה כדעת האורח נאמן כן כתב בשו"ת שלחן הלוי (סימן יב) אבל כתב שמן הנכון מפני כבוד בית הכנסת והמתפללים לנהוג שלא לשוב עד שיתחיל הש"ץ קדיש, ע"ש עוד, ויש לעי' מה כוונתו מצד קדושת בית הכנסת, ואולי שלא יסתובבו אנה ואנה. והנה מצאתי בשו"ת וישב משה

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

(ח"א סימן פח) שי"ל שגם בתפילת ערבים ימתין שיעור שיתחיל הש"ץ קדושה או שמו"ע.

בהליכות שלמה (תפילה פי"ג אות יב והערה יט) הביא שכיון שאומר הש"ץ בקדיש תתקבל וכו' שהוא חוזר על ענין התפילה יעמוד על מקומו עד הקדיש, וכתב שם שיש ממתנינים עד אחר קדיש שלא לפסוע באמצע קדיש, ובליל שבת ימתין עד שיתחיל הש"ץ ויכולו מוטב להמתין עד שיסיים ולא יפסע באמצע אמירתו. והנה לענין תפילת ערבית ביום חול כדעת הגרשו"א כן הביא בפסקי תשובות בבשם הלקט הקמח החדש (סק"ב), וכן כתב בספר אשי ישראל (פרק כ"ג אות ס"ג) שיחכה עד שיתחיל הש"ץ קדיש תתקבל,

והנה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סימן קנח) הביא דעת הגר"ק והגר"מ שטרנבוך שיש לעמוד במקום שכלו פסיעותיו עד שהש"ץ מתחיל לומר קדיש דכיון שאומרים בקדיש תתקבל וכו' שהוא חוזר על ענין התפילה יעמוד על מקומו עד הקדיש ויש הממתנינים עד אחר הקדיש כדי שלא לפסוע באמצע קדיש, אבל ראה בספר מאיר עוז (סימן קכג) שהגר"ק ס"ל שבמעריב יש להמתין רק ד' אמות, וע"ע בדעת נוטה תפילה, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סימן כו) הובא שהגר"מ פינשטיין זצ"ל היה ממתין עד שגמר הש"ץ לעילא מן כל ברכתא וכו' ואז חזר למוקמו דמעיקר הדין שם נגמר הקדיש והשאר הוא רק הוספות, ולמעשה ברבב"א שם כתב שימתין עד שיתחיל הש"ץ ברוך או עד תתקבל בקדיש, ובמוצ"ש יכול לחזור אחר שגמר הש"ץ חצי קדיש שלפני ויהי נועם וא"צ להמתין לקדיש תתקבל, וע"ע להגר"ח פלאג"י בכה"ח (סימן לא אות יא) בשם העו"ת.

והנה המהרי"ל (מנהגים תפלה ב) כתב שאם היה מסיים שמונה עשרה שלו תיכף שיושב ש"צ לתחינה וכן במוצאי שבת אם פתח ש"צ ויהי נועם ותכף לו סיים מהר"י סג"ל פסיעותיו דאחר י"ח אז היה נשאר עומד במקומו שפסע שם וכיסה פניו ואמר תחינה או במוצאי שבת ויהי נועם טרם חזר לישוב במקומו כדי שלא יהא נדמה לכלב שב אל קיאו ע"כ וא"כ משמע שדינו הוא גם בתפלת ערבית אך יש לעיין. [וד"ז יש להוכיח ממש"כ כמה פוסקים דיש לשבת בואתה קדוש, אולם זה לא לפי מנהג מרנא החזו"א]. ולענין ליל שבת נראה שימתין עד שיתחיל הש"ת ויכולו, ויש לבאר שהוא כמו קדושה, דשרי לחזור, דהרי זה עדות על הקב"ה ודו"ק.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

עוד בענין תפילת ערבת עי' בשו"ת בית אב"א (סימן שכד) שבמעריב שאין קדושה צריך להמתין עד קדיש כיון שקדושה וקדיש דינם שווה, ועי"ש שהוכיח כן מדברי הבאר היטב שמביא מדין ויהי נועם במוצאי שבת ומויכולו בליל שבת והן במעריב שצריך להמתין עד שיתחיל הש"ץ קדיש, אבל ויכולו ויהי נועם דינם כפיוטים שאין צריך להמתין, וכמו שכתב בבאר היטב (שם סק"ה) שכשאומרים פיוטים חוזר שהש"ץ מתחיל חזרת הש"ץ, ומקור דבריו מהלחם חמודות והמג"א ועוד אחרונים, והביא שהמהרי"ל היה יושב מיד ע"ש, אבל מדברי הט"ז בסק"ג לא משמע הכי. וששאלתי לדינא בזה את מורינו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א אמר לי שיש להמתין עד הקדיש, וציינ עוד למש"כ בגליון אזמרה לשמך לפני כמה חודשים, יעו"ש.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה והחסידות בני ברק

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בדין לומר יהיה רצון וכו' לאחר שמו"ע בחזרת הש"ץ או בקדיש

הנה בשו"ע (סימן קכ"ג ס"א) כתב, כורע ופוסע שלש פסיעות לאחריו בכריעה אחת ואחר שפסע שלש פסיעות בעודו כורע קדם שיזקף כשיאמר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאלו, וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו לצד ימינו, ואח"כ ישתחוה לפניו כעבד הנפטר מרבו, וכתב ברמ"א: ונהגו לומר אח"כ יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו' כי התפלה במקום עבודה ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש ע"כ.

ומשמע דאמירת יהיה רצון וכו' אינו אלא ממנהגא ואינו חובה מדין הפטירה מהמלך, אלא הוי כהמשך ובקשה לתפלה ויש לדון אי שרי לאומרו לאדם שפוסע באמצע קדיש או באמצע חזרת הש"ץ, דהרי הוא מפסיד את שמיעת חזרת הש"ץ או הקדיש, או דלמא דסו"ס הוי בקשה דקשורה לחלק מתפילתו, ואולי אף לפסוע באמצע חזרת הש"ץ או בזמן הקדיש יש לאסור.

והנה מצינו טעם נוסף לאמירת יהיה רצון' בסיום שמונה עשרה מובא בדברי המהרש"א חידושי אגדות עמ"ס סנהדרין (צו א ד"ה ואמר) וביאר שם כי הוא בשביל שלוש פסיעות של נבוכדנצאר באגרת ששלח מרודך לחזקיהו גרם לחורבן בית המקדש וע"י שלושת הפסיעות אנו מבטלים את פסיעותיו ומתפללים שיבנה בית המקדש כלומר זהו חלק מתוך התפילה וכן הובא בדברי הגר"ח פלאג"י בספרו כף החיים (טו לב), וא"כ משמע לכאורה דזה חלק מהפסיעות וא"כ לכא' יש לאומרו אף בחזרת הש"ץ.

והנה לכאורה י"ל דשרי לפסוע דהרי כל זמן שלא פסע הוא כעומד לפני המל ויש לו דינים מיוחדים ורק דברים מעניני התפילה הוא יכול לומר, [ומה"ט פסק הגר"א גינחובסקי (אגן הסהר ח"ב) דשרי לפסוע לפני קדושה בצדדין דלפני המתפלל כדי שיאמרם לאחר שפסע שאז הוא כבר לא עומד לפני המלך] והנה לענין יהיה רצון שיבנה וכו' הו"ד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר אשי ישראל (פכ"ג הערה רכד) שיאמר מיד יה"ר שיבנה וכו' וביאר שם באשי ישראל ששאף שהש"ץ עתה עומד בברכת אבות, מ"מ אינו צריך להמתין מלאומרו עד סיום חזרת הש"ץ משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולפי"ז ה"ה בקדיש וכן כמדוני שראיתי את מרן הגר"ח שפוסע בחזרת הש"ץ ואומר יהי רצון וכו', והנה מה שהוסיף אפילו שעומד באבות דהיינו שהיה מקום לומר שלא אימר כדי שישמע כל חזרת הש"ץ, וע"ז יש לבאר דיין לשמוע אף חלק מחזרת הש"ץ, וכמו שהבאנו בקונטרס שער

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

יוסף בדיני דילוג בתפילה עי"ש, וכמו שכתב כבר בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן ד' אות טו) ובחוט שני (הלכות יו"ט עמ' של) עי"ש.

והנה בדעת נוטה (תפילה עמ' רכה) הובא שענה מרן הגר"ק בזה: יותר טוב אם יכול להמתין אבל יתכן דאינו חיוב ע"כ, וא"כ משמע מדעתו דאין בזה חיוב, לשמוע המשך חזרת הש"ץ וענה" לא אמרתי כך עי' חזו"א או"ח סימן קל"ז סק"ה ד"ה נראה" ועי"ש ששם מבואר שיש מצוה אף בשמיעת חלק מחזרת הש"ץ כי שומע בקשות או שבח, ושם בדעת נוטה הובא שאמר מרן הגר"ח דזה מצוה עם חיוב.

והנה שם (עמ' ש) נשאל הגר"ח לענין קדיש האם יש לאדם שיכול לפסוע פסיעות של סוף שמו"ע בתחילת קדיש להמתין עד עושה שלום של הקדיש, וענה הגר"ח ק: יתכן שיש ע"כ, והנה לכאורה י"ל שהטעם בזה משום שהוא ישמע את הקדיש והנה שם כתב בהערה ששמע הגר"ח: דיתכן שמותר לפסוע באמצע קדיש, וכשעוסק בתפילתו אין עליו חיוב לשמוע קדיש זולת אמן יהא שמיה רבא, וכן משמע בברכות דף כא ע"ב שאמרו שם לכל אין מפסיקין חוץ מאמן יהא שמו הגדול עי"ש עכ"ד.

והנה שם באשי ישראל הביא דעת הגרשז"א זצ"ל דהיה נוהג לסיים שמו"ע והש"ץ היה אוחז בברכת אבות היה אומר יהי רצון שיבנה וכו' רק לאחר ברכת אבות והטעם כדי שיוכל לשמוע ברכה זו מהש"ץ, וכן הובא בהליכות שלמה (תפילה ט' הערה 13) וצ"ב אם פסע בברכה זו הרי כבר שוב שלא הקשיב לכל הברכה דאמר הרי עושה שלום וכו' וצ"ל שאת זה כבר אמר לפני חזרת הש"ץ, ורק את היהי רצון וכו' לא הספיק לאומרו, ויש לדון לשיטתו מה הדין בקדיש, ועוד יל"ע בעיקר שיטתו מה המעליותא דוקא באבות שלא יאמר, הרי הענין להקשיב לחזרת הש"ץ, ואולי משום שהאבות זה עיקר השבח ושמו"ע, עוד אפשר"ל משום שצריך לפסוע קודם קדושה והוא פסע כמה שיותר קרוב לקדושה, שרק אז יש חיוב לפסוע, ומ"מ זה לא משמע מדברי הגרשז"א שם, עי"ש עוד, [ואולי מכ"ז נלמד דהנה המנהג שמחכים לרב המקום או לראשי הישיבה וכו' שיגמרו להתפלל ובאותו רגע שרואים שסיים מתחילים חזרת הש"ץ, ואולי ראוי להמתין עד שיגמרו לפסוע וכו', ושוב ראיתי דכבר עורר כעין זה בספר "פאת שדך" (תפילה עמ' קז) שמיש הציבור ממתנינים עליו והוא משלימם לעשרה, מוטב לשא יאמר התחינה על בנין בית המקדש אחר התפילה, כדי שישמע את חזרת הש"ץ, כי על רוב אין הש"ץ ממתין עד שיספיק לומר את התחינה עי"ש].

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ובחוט שני (תפילה עמ' רה) הובא דעת מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שהמסיים שמו"ע באמצע חזרת הש"ץ לא יאמר יה"ר שיבנה ביהמ"ק וכו' דזה תחנון ובחזרת הש"ץ אסור לומר תחנונים הואיל ויש חיוב על כל אחד לשמוע חזרת הש"ץ, עכ"ד, [ועי' עוד בספר החסידים החדש סימן תקיג] וביאור סברתו דאף שהוא פוסע באמצע חזרת הש"ץ, מ"מ אף המשך חזרת הש"ץ יש לו לשמוע, והנה לדבריו לכאורה ה"ה בקדיש, ואולי בקדיש שאני דאי"ז חיוב ממש על כ"א כמו חזרת הש"ץ, וכמו שהבאנו מהגרח"ק ויל"ע. והנה במפי כהן הל' תפילה (סימן קכג ס"א) ביאר דעיקר הטעם לאמירת היה"ר וכו' אינו אלא משום שימתין ד' אמות, ולכן אינו חובה מעיקר הדין לומר היהי רצון וכו'.

ובשו"ת אבני דרך (חי"ג סימן יח) כתב שזה חלק מהתפילה ולפיכך אינו הפסק באמצע חזרת הש"ץ עי"ש.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בירך שהכל נהיה בדברו על דבר שברכתו בורא פרי האדמה ונזכר תכ"ד
האם יתקן את דבריו

בס"ד

יום ג' לסדר ויקהל תשפ"ב

נשאלתי במה שמבואר בסימן ר"ו ס"א שאם בירך על דבר שברכתו בורא פרי האדמה שהכל נהיה בדברו יצא ידי חובה, אם נזכר בתוך כדי דיבור האם יחזור ויאמר בורא פרי האדמה, או שלא יתקן שלא יהיה הפסק כיון שכבר יצא ידי חובה, ושורש הספק הוא דהנה בשו"ע כתב ועל הכל אם אמר שהכל יצא, ובמשנ"ב שם סק"ה כתב, שכ"ז דיעבד אבל לכתחילה צריך לברך על כל דבר ברכתו המיוחדת לו, וא"כ סו"ס יש לדון בגדר תוך כדי דיבור, האם הוא חשיב תיקון דבריו לגמרי או לא, ואשמח עוד לקבל בכל זה.

ולכאורה יש להוכיח בזה מביאור הרי"ף שהובא ברא"ש בברכות פרק קמא סימן יד שפתח בשיכרא וסיים בחמרא היינו שאמר שהכל נהיה בדברו ואח"כ אמר בורא פרי הגפן, שיצא שהרי אפילו בשהכל יצא, ולפי"ז לכאורה נראה שאין ענין לתקן ולהמשיך דהא סו"ס יצא.

ושוב שלמדתי סימן ר"ט, חשבתי להוכיח מדברי הב"י שם שהאריך במח' ראשונים בביאור דברי הגמ' בברכות פתח בשיכרא וסיים בחמרא, ושם הביא מח' ראשונים, וכתב לדון איך נוקטים לדינא, ושם הביא שכתב המרדכי בשם הר"מ שאם היה יודע שהוא יין וטעה בדיבורו ואמר בורא פרי העץ תחת בורא פרי הגפן שבתוכ"ד יכול לחזור בו יעו"ש, ולפי"ז נראה שיש מקום לומר שבתוך כדי דיבור יכול לחזור בו, ויש עניין בזה שהוא מתקן את דיבורו, ויש לעיין עוד בפוסקים.

ומדברי הטור שם (סימן רט סעיף ב) שכתב להביא להביא לפירוש הרי"ף, מוכח שהוא רק דיעבד, אבל לדינא אין חיוב לנהוג כן.

וידידי הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א כתב לי בזה"ל: נ"ל ברור שיתקן תכ"ד, ואין בזה ספק כלל, לענ"ד, ואי"ה אם אתפנה אכתוב עוד.

ואחי הבה"ח רבי אליהו אביטבול שליט"א כתב לי בזה"ל: התשובה לזה מבואר בדברי הפרי מגדים שהביא המשנ"ב בהל' ברכות השחר סי' מ"ו סק"כ דהנה אם טעה בסדר וברך מלביש ערומים קודם פקח עורים יצא

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

יד"ח, ומשום כך אפי' במקום שתיקן עצמו תוכ"ד וסיים לאחר שאמר מלביש ערומים תיקן ואמר פוקח עורים, הרי זה יצא יד"ח ברכת מלביש ערומים וחוזר ומברך פוקח עורים. והיינו שבמקום שאם לא יתקן ג"כ יוצא יד"ח, לא אמרינן בזה דיכול לעקור את ברכותו תכ"ד. והוא חידוש גדול, דבסברא מאי שנא סו"ס תיקן עצמו תכ"ד. ומ"מ חזינן דכל היכא שאם לא יתקן ג"כ יצא יד"ח לא מהני התיקון שתקן.

והנה כאן בברכת הנהנין, יתכן לפי"ד הפמ"ג שמה שתיקן ואמר בורא פרי האדמה הרי זה הפסק בין הברכה להאכילה, ולכן אין לו לתקן את עצמו. וצע"ג לענין דיעבד אם תיקן עצמו אם מקרי זה הפסק או לא.

ועד"ז שמעתי מהרה"ג הגר"י רפופרוט שליט"א, שעורר ע"כ שהעולם טועים וסוברים שאם טעה המברך בברכת השבע ברכות וברך ברכת אחרת מיד כולם מתקנים אותו, אך אי"ז נכון שהרי אין הסדר בשבע הברכות מעכב, ואם אין הסדר מעכב כתב הפרמ"ג של"מ בזה תיקון של תוכ"ד. ועי' עוד. ע"כ דבריו.

והגאון רבי נסים יחיאל בן שמעון שליט"א כתב לי בזה"ל: פשיטא שיתקן הברכה, דאינו לכתחילה אלא בדיעבד כפי שכתב המשנ"ב שצינת. ונראה ברור דזאת אף אם התיקון של 'תוך כדי דיבור' אינו תיקון לגמרי, דסו"ס יעשה תיקון כלפי מה שמברך ברכה כוללת, כלומר גם אם נאמר ששניהם בדיעבד, מ"מ עלינו לדון מה לכתחילה מבין שניהם, וע"ז נראה ברור שברכה כוללת הוא בדיעבד יותר מתיקון הברכה, ולכן בכל אופן יתקן בבחינת הרע במיעוטו.

ובכל אופן נראה לי שלא צריך להגיע לכ"ז, ופשיטא שיתקן הברכה, דתוך כדי דיבור הוא תיקון לגמרי, ונראה להביא ראייה ממה שכתב בערוך השולחן (סי' רו ס"ו) להסביר מדוע תיקון בתוך הברכה לא חשיב הפסק, וע"ז כתב דכיון שהסיום היה בטעות, אין מחשיבים את דבריו כסיום הברכה, כיון שחזר בו בתוך כדי דיבור ואמר כהוגן, עכ"ד. ונראה דהיות ולא סיים הברכה שוב כאשר חזר בו ומתקן, התיקון הוא תיקון גמור, ודו"ק בזה היטב. עכ"ל.

והגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א בעמח"ס שו"ת ברכת אוריאל ב' חלקים כתב לי בזה"ל:

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

להאי גברא ויקירא כבוד ידידי הרב יוסף אביטבול שליט"א

כשחר יבקע אורו, לעד לא יכבה נרו, וכט"ס אכ"ר.

קבלתי שאלתו לפני שעה והנני להשיב כמיסת הפנאי ובקצרה.

תשובה: ראשית דבר יש לדון אם חשב מתחילה שבאמת ברכתו אדמה, ורק טעה ובירך שהכל, או לא. כי אית לה פלוגתא דרבוותא בין הרמב"ם בהלכות ברכות (פרק ח הלכה יא), לבין הראב"ד שם, עיי"ש, וע"ע בנו"כ על הרמב"ם שם, אם בתר תחילת הברכה אזלינן או בתר סוף הברכה. וע"ע בשו"ע (סימן תפט סעיף ו) ובמשנ"ב שם (ס"ק לב) ובביאור הלכה (שם ד"ה או) וכן בשער הציון (ס"ק מא) אריכות דברים.

ואח"כ לדון בהאי דינא שעל כל המאכלים והמשקים אם בירך ברכת שהכל יצא, וכמו שפסק בשו"ע (סימן רו סעיף א), ואז השאלה של כבודו עומדת אם ראוי לו לתקן תוך כדי דיבור, או מאחר ובדיעבד יצא בברכת שהכל, לא חייבוהו לתקן את הברכה. ועכ"פ רק בדברים שהם מסופקים דהיינו במציאות אם עץ הוא או אדמה או שהכל כדאיתא בגמרא בענין צלץ או קורא או כשיש מחלוקת בין הפוסקים בברכתו עץ או שהכל כגון קני סוכר דאית לה פלוגתא בין הרמב"ם והטור אז מברכים עליהן ברכת שהכל, וכן שאם כבר בירך ברכת שהכל, אז בדיעבד יצא. וכבר הארכתי בזה בספרי ברכת הקאת שבע"ה יצא לאור בקרוב.

ובאמת שיש בזה אריכות גדולה בפוסקים, ובתקציר בלבד, עיינ בשו"ע (סימן רט סעיף ב) ובביאור הלכה (שם ד"ה ותוך כדי), שמחלק בין ברכות דרבנן לברכות מהתורה בטעה וחזר תוך כדי דיבור. וע"ע בב"י ובשו"ע (סימן תקפב סעיף ב) שפסק כדעת הרשב"א, אם אמר האל הקדוש ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש אין צריך לחזור.

ולכן בהאי דינא נראה לע"ד מאחר וברכת שהכל יוצא בה רק בדיעבד, וידוע יש חשיבות גדולה לברך את הברכה המבוררת שקבעו בה חכמים וכמו שכתב הלבוש (סימן רב סעיף א - ב) שעל כל מין ומין ברכתו לפי טבעו ועניינו, מפני שהשבח בכך גדול יותר, שהוא מורה על ההשגחה הפרטית שמשגיח על בריותיו לתת לכל איש הצריך לו, עיי"ש. וכ"כ בביאור הלכה (שם ד"ה פרי), עיי"ש. לכן אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור טוב עשה, כיון שכך ע"פ דין היה צריך לעשות, לברך את הברכה המבוררת יותר.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ואמינא שכל דין זה "שעל הכל אם בירך שהכל יצא" הוא דוקא בשני אופנים או שטעה בברכה, או שיש מחלוקת מה ברכתו. אבל כשהוא עצמו אינו יודע מה ברכת המאכל, בזה לא מצאנו שום תקנה שיועיל לו ברכת שהכל. ואדרבה איתא בברכות (דף לה עמוד א) אמר רבא, ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות, כדי שלא יבא לידי מעילה. וכתב רבנו יונה גירונדי בספר היראה (עמוד לז) וז"ל, וכל מה שיהנה בו מן העולם הזה, בין בפירות, בין בריח, בין באכילה, בין בכל דבר שיהנה, אסור ליהנות בלא ברכה. ויברך בכל דבר לפניו ולאחריו הברכה האמורה בה על פי רבותינו ע"ה, ואם אינו בקי ילך אצל בקי ללמוד ואל ישים עצמו כבהמה, ואם לא מצא בקי, ילך ויניח הנאתו ולא יהנה מן הדבר עד שידע לברך עליו את בוראו כדת וכמשפט, עכ"ל.

וחזינן בספר כל בו (סימן כד עמוד סז ד"ה כתב) שכתב וז"ל, כתב גאון, מי שאינו בקיא במטבע ברכה שנתקנה על הדבר שירצה לאכול ממנו יאכלנו תוך הסעודה, דפת פוטרת הכל, ואם לא יעשה כן, מכל מקום מוטב שלא יאכל ממנו כלל, עיי"ש. וכ"כ רבנו עובדיה מברטנורא בברכות (פרק ו משנה ב) שלכתחילה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע תחילה שיברך עליו ברכה הראויה לו. וכ"כ באליה רבא (סימן רב סעיף א) וז"ל, שלא יסמוך על הכלל, על הכל שאמר שהכל, יצא. אלא ילמד מילי דברכות לברך על כל מין ברכה השייך לו, וכתב בכתבי האר"י (שער המצות פרשת עקב) וזה לשונו, הפוטר עצמו בברכת שהכל, הרי זה בכלל בור שקללוהו חז"ל (ברכות כ ע"ב), ע"כ. והו"ד בשערי תשובה (שם ס"ק כח), עיי"ש. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק פד). ובאיש מצליח (שם) כתב, ולא כהמוני עם שאומרים "ברך שהכל ואכול".

ועתה ראיתי בשו"ע "אהלי שם" (סימן תקפב סעיף ב) בהאי דינא אם אמר האל הקדוש, ונזכר תוך כדי דיבור, האם לכתחילה יאמר המלך הקדוש, או רק אם כבר חזר ואמר המלך הקדוש אינו צריך לחזור, ושמא לכתחילה אין לומר, אלא חוזר לראש התפילה. ולאחר דשקיל וטרי טובא, העלה להלכה מכמה טעמי שיאמר מיד המלך הקדוש, עיי"ש. דון מינה ואוקי באתריה לנדוננו.

מסקנא דדינא בהאי ענינא, אם טעה ובירך שהכל על מאכל שברכתו אדמה, ונזכר תוך כדי דיבור חוזר מיד ואומר בורא פרי האדמה. ואם נזכר לאחר תוך כדי דיבור מאחר ובירך ברכת שהכל, יצא בדיעבד בברכה זו.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בהערכה רבה

אוריאל חוברה

רב הישוב נחליאל ודיין בביה"ד לממונות

מח"ס שו"ת ברכת אוריאל (ב"כ) ועוד.

והגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א השיב לי לגבי השאלה תוכ"ד מש"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סימן לה שנראה מדבריו שכיון שכך תקנו חז"ל ממילא אין לשנות, כי אין כוח ביד חכמים לחייב לתקן, ומי שירצה לתקן יכול לתקן, אבל מעיקר הדין אין צריך לתקן כיון שמעיקר הדין יצא ידי חובה, ולכן יצא בברכת שהכל.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ביסוד ובגדרי דין לא ילבש

פורים קטן תשפ"ב

נאמר בתורה הקדושה פרשת כי תצא (דברים כב ה) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה, כי תועבת ה' אלקיך כל עשה אלה,

והארכתי בכמה וכמה דוכתי בדיני לא ילבש, ועתה בס"ד עמדתי להתבונן ביסוד איסור לא ילבש, ונפק"מ היכא שנהגו האנשים ללבוש כמו הנשים, או להיפך, האם השתנה הדין דלא ילבש, או דלמא דנימא דיסוד איסור לא ילבש עומד במקומו, דסו"ס הרי הוא מלבושי אשה, ולא אכפת לן במה שאנשים גוים או חילונים לובשים כן, דהא סו"ס הם גופא עוברים באיסור לא ילבש, ועמדתי לחקור ולבדוק ענין זה בדברי הפוסקים, ולחקור האי דינא, כי יש בהא כעשרות נפק"מ לדינא, כמבואר בדברי הפוסקים, ויהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה.

איתא ברמב"ם בפרק יב מהלכות עבודה זרה הלכה ט' וז"ל: העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות, במה דברים אמורים שאין מעבירי אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים, אבל במקום שמעבירין השיער הנשים ואנשים אם העביר אין מכין אותו, ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום ע"כ לשון הרמב"ם, וכדברי הרמב"ם שם כתב בכסף משנה שכן כתב בנימוקי יוסף בשם רב שרירא והרי"ף, ושכן כתב הר"ן בפרק אין מעמידין (ע"ז כט). בשם הגאונים וכתב מהיכן למדו כן.

ויעו"ש בר"ן שכתב על מה דאיתא שם בגמרא רואה במראה, וכתב דיש לעיין דמשמע שמותר לגבר להסתכל במראה וליכא בהא משום לא ילבש גבר שמלת אשה ובמסכת שבת דף קמט ע"א משמע גם דמותר להסתכל במראה, וכתב הר"ן לבאר בזה"ל: יש לומר דבכל מקום שריגלין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר, וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה ושמכתא דהכא ומתני' בשבת ותוספתא נמי בהכי איירי ואפ"ה הוצרכו להתיר לבית רבן גמליאל לפי שהחברים היו נמנעים בכל מקום וכי ההיא דאמרינן בפרק שני נזירים (נזיר נט). ההוא גברא דאיחייב נגדא בכי דינא דרבי אמי דלייה לדרעיה ואיגלי בית השחי דידיה דלא מעבר אמר ליה שבקיה מן חבריא הוא דין והיינו לפי שבאותו מקום נהגו האנשים להעביר

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

שער של בית השחי ושל בית הערוה וזה שלא העביר הכיר שהיה מן החברים דאי לכולי עלמא אסור היכי קאמר משום דחזייה דלא מיעבר דמן חבריא הוא ומכאן הורו הגאונים ז"ל שמותר להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה במקום שנהגו ע"כ לשון הר"ן.

והנה בבית יוסף סימן קפב סעיף ג' כתב על דברי הטרו שהביא שם לדברי הרמב"ם שכתב הרמב"ם שלא אסרו העברת שער אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים שלא יתקן עצמו בתיקון נשים אבל במקום שמעבירין השער האנשים אם העבירו אין מכין אותו, וכתב עליה הב"י, בסוף הלכות ע"ז (פרק יב ה"ט) וכן כתב נמוק"י בסוף מכות (ד. בד"ה ונמצא) בשם רבינו שרירא והרי"ף ז"ל וכן כתב הר"ן בפרק שני שע"ז (ט: ד"ה רואה) בשם הגאונים, ומיהו כתב שהחברים נמנעים בכל מקום, וכתב שטעמן של גאונים מדאמרינן בפרק שני נזירים (נט.) ההוא גברא דאיחייב נגידא בבית דין דרבי אמי דלייה לכרעיה ואיגלאי בית השחי חזייה דלא מגלח אמר להו שבקוהו מן חבריא הוא דין והיינו לפי שבאותו המקום נהגו האנשים להעבירו וזה שלא העבירו הכיא שהיה מן החברים דאי לכו"ע אסור היכי קאמר משום דלא מגלח דמן חבריא הוא ע"כ ברי הר"ן.

וכתב עליה הב"י, ומכל מקום נראה שיש חילוק בין דעת הרמב"ם לדעת הגאונים לדעת הרמב"ם אפילו במקום שנוהגים האנשים להעבירו אסור לישראל שיעברינו אלא שאם העבירו אין מכין אותו, ולדעת הגאונים שכתבו הר"ן ונמוקי יוסף נראה דלכתחלה נמי מותר לישראל להעבירו כיון שמנהג המקום להעבירו האנשים עכ"ד הב"י.

ומוכח מדברי הבית יוסף שהבין דלפי הרמב"ם אינו לכתחילה, ורק לדעת הגאונים והר"ן והנימוק"י נראה דהוא היתר לכתחילה, ומדברי השו"ע בסימן קנו שהחמיר בזה נראה דס"ל כמו שיטת הרמב"ם דאינו לכתחילה.

ואמנם לכאורה מדבריו בכסף משנה שכלל לכל הני שיטות בהדי הדדי נראה דס"ל שהוא שיטה אחת, כן ראיתי לאחד ממחברי זמנינו שכתב להקשות, ואולם לענ"ד אין קושיא כלל, דהב"י בכס"מ שם כתב רק מראי מקומות, לעיין, ואינו ראיה לפסק, וגם דהא קימ"ל כמ"ש בבית יוסף, ולא כמ"ש בכס"מ

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ואמנם בסדר כתיבת חיבור הבית יוסף, והכסף משנה מה היה קודם, מצינו למרן החיד"א זיע"א בשם הגדולים (ח"א אות כ' סימן ה) כתב של אנודע לו אם מרן ז"ל כתב ספרו ב"י קודם ספר כסף משנה או כסף משנה קודם ב"י יעו"ש, ועיין בספר נוכח השולחן סימן א' שנראה מדברי הכסף משנה בפרק ג' מהל' שחיטה הלכה טז שספר בית יוסף קדם יעו"ש, ועיין עדו ביד מלאכי כלל הרב המגיד והכ"מ אות ז', ובשם הגדולים ערך כסף משנה יעו"ש, ועיין עוד בשערי רחמים חו"מ סימן כ' שכתב שמרן גמר חיבור הבית יוסף י"ג שנים לפני חיבור הכסף משנה ויעו"ש עוד מש"כ שם בסימן מב, ובשדי חמד ח"ז סימן יג אותיות כח כט, ובספר לחם חמודות ברכות פ"ט סימן כט אות צד כתב, אבל בספרו הכסף משנה שחבירו אחר החיבור של הבית יוסף וכו' עכ"ל, וכן כתב בשו"ת אהלי יעקב סימן מט, ובמג"א סימן רמז סק"ג ובסימן ר"ח סק"א, בוא"ר או"ח סימן תיד סק"ב, וכן בבאר הגולה חו"מ סימן רלב סעיף כא אות ה', וכן כתב בשו"ת ויאמר יצחק בן ואליד ח"ב ליקוטי דינים דף רי אות כג, ואמנם האור החיים הקודש זיע"א בספר ראשון לציון סימן רמב ס"ג כתב שהכסף משנה שחיבר הב"י קדם לחיבור הב"י, וכן כתב בכסא אליהו או"ח סימן ע' סק"ג יעו"ש, ועיין עוד במה שהאריך בכ"ז בקובץ אור תורה תשע"ד סימן ק' עמ' תתא במאמרו של הרה"ג אליהו בחבוט שליט"א.

ואמנם לכאורה מדברי הנימוקי יוסף נראה דהבין בדעת הרמב"ם דההיתר במקום שנהגו הרי הוא לכתחילה, וכן נראה מדברי הטור, ועיין לקמן מה שהבאנו שכתב הגינת ורדים בדעת השו"ע.

וכדברי הר"ן כן כתב במהר"י מינץ יעו"ש, ובעיקר דברי הר"ן כתב בביאור הגר"א יו"ד סימן קנו סק"ז שאינם נראים דברי הר"ן במה שחילק בין במקום שנהגו אנשים ונשים למקום שנהגו נשים לחוד יעו"ש, ואמנם העירו בדבריו ממש"כ בסימן קפב להסכים לדעת הר"ן שחילק בין מקום שנהגו גם אנשים למקום שנהגו רק נשים.

ובעיקר המח' האם מהני מה שמקום נהגו, יש לבאר לכאורה במה שכתב לחקור מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד חלק ב' סימן סא) ביסוד איסור לא ילבש האם האיסור הוא במעשה הלבשה שהוא מלביש כאשה או העיסור במה שמלובש הוא כאשה ומתדמה הוא כדרך אשה בין הנשים ואין המעשה אסור אלא התוצאה שהוא כמו אשה יעו"ש, וא"כ אפשר לומר שבזה פליגי

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

וכדברי הרמב"ם כן כתב בחידושי המאירי עמ"ס שבת דף צד ע"ב שהעברת שער לאיש אינה בכלל עדי אשה כלל מן התורה אפילו בתער, אלא שמדמיון דברים אלו אסרו חכמים לאנשים בהעברת שער שבקצת מקומות שבגוף וכו' ואף בתער כתבו גדולי המחברים שאין מרדות אלא במקום שאין דרכן להעבירו אלא נשים, אבל במקום שאף דרך האנשים בכך אין כאן מרדות עכ"ד.

ובנימוקי יוסף עמ"ס מכות דף כ' ע"ב כתב בזה"ל: ונמצא כתוב ע"ש הרי"ף ז"ל שכתב בתשובה, וששאלת על העברת בית השחי ובית הערוה אם הוא מותר או לא, ראיתי בזה תשובה לרבינו שרירא גאון ז"ל רגילים להעביר אנשים ונשים ואיסורו היה משום לא ילבש גבר שמלת אשה ועתה אינו עדי הנשים בלבד אלא עדי הנשים והאנשים עכ"ד, ומדברי הכסף משנה מוכח דהבין בדברי הרי"ף דיש בו מקום היתר, וכמו שנראה מדברי הרמב"ם שאין מכין אותו מכת מרדות דאינו לכתחילה.

ובשו"ת הרשב"א (ח"ה סימן קכא) כתב להביא תשובה בשם רב שרירא גאון ובנו רב האי ז"ל: ומנהג כולהו רבנן בשתי ישיבות ממאתים ושלוש מאות שנה שמעביירן שער בית השחי ובית הערוה ואין נמנעים מהם וכו' כי לא סיים לנו כלי גבר ושמלת אשה אלא לפי המנהגות בהם, ובאותם השנים לא היה מנהג האנשים להעביר בית השחי ובית הערוה שלהם, והיו רואין מי שעושה כן כנשים שהם מתקשטות אלא היו מגדלים שער גופן עד שיגיע לגבולות מאליו ע"כ היה אסור להו, אלא מנשי מקומות הללו בזמן הזה אין בין הנשים והאנשים הפרש בזה אלא כששומעים שיש הפרש במקומות תמהין בזאת ואומרים הללו בעלי גבורה, וכולן בעיניהם כנשים לפיכך מותר הדבר עכשיו באלו המקומות וכיוצא בהם היתר גמור ואין בו חשש כל עיקר עכ"ל, וכן אפשר לומר בדברי הרשב"א ח"ד סימן צ'

וכן כתב בדעת הרמב"ם בשו"ת יביע אומר חלק ו' חיו"ד סימן יד סק"ו שכתב כן בדעת הרמב"ם בשם הגינם ורדים (כלל ו' סימן יב) ז"ל: ועיין בשו"ת גנת ורדים שג"כ העלה שהעיקר כדברי הגאונים, ואף שהרמב"ם והטור שו"ע כתבו שבמקום שמעבירין אותו האנשים והנשים אין מכין אותו מכת מרדות, אגב רישא נקטי הכי ולעולם אף לכתחילה מותר כסברת הגאונים, ועיין בשו"ת רב פעלים (ח"ג חיו"ד סימן יח) שכן מנהג בגדאד להקל ע"ש ודו"ק עכ"ל, עכ"ד מש"כ ביביע אומר שם, ועיין עוד מה שהבאנו לקמן מדברי הרב פעלים.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

והנה בהאי היתרא דמקום נהגו, מצינו לכמה וכמה ראשונים שהביאו לדינא. בארחות חיים (הלכות עבודה זרה אות ו) כתב, ולהסתפר מן הגוי אסור, בייחוד אם אינו רואה במראה, ובחנם לראות במראה אם הוא נאה אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה, ומדהתירו לבית ר' מפני שהם זקוקים למלכות, וגם המסתפר מן הכותי אינו רואה במראה, ופירוש אינו רואה היינו אינו צריך וכו' והרמנ"ע מתיר לראות במראה כשהוא מסתפר לעצמו כדי שלא יחתוך את עצמו ואין בזה משום לא ילבש גבר, ואומרים שהשר היה נוהג כשהיו עיניו כואבות היה מכסה פניו בבגד חוץ מן העינים, ומסתכל במראה, והרשב"א ז"ל כתב הלכך כל מקום שנהגו האנשים כנשים אין כאן משום שמלת אשה ושרי, עכ"ל.

וכן כתב בחידושי רבינו אברהם מן ההר עמ"ס נזיר דף נט ע"א וז"ל: כתב הר"ם שאם נהגו לגלחן מותר, דהאי איסורא דרבנן הוא, משום שלא יבוא לעבור על לא ילבש גבר שמלת אשה, והתם אם נהגו האנשים ללבוש כבגדי הנשים, והנשים כבגדי האנשים, אין כאן לא ילבש דבר שמלת אשה, הכא נמי בהעברת שער, כי נהגו אין כאן שמלת אשה, תדע דכי נהגו מותר, דגרסינן פרק מצות חליצה לא עשה רגליו, כלומר לא השיר זקן התחתון וכו' ואי אסור בכל מקום, מאי רבותיה דמפיבושת, אלא ודאי במקום שנהגו מותר, וטעמא דמילתא כדפרשינא, ובאתרא דמפיבושת נהגו עכ"ל ועיין עוד בפרישה סימן קפב אות ה'

ובשו"ע יו"ד סימן קפב סעיף א' כתב בזה"ל: המעביר שער בית השחי ובית הערוה אפילו במספרים כעין תער מכין אותו מכת מרדות, במה דברים אמורים במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים, אבל במקום שמעבירים אותו גם האנשים אם העביר אין מכין אותו, עכ"ל, הרי לן דאין מכין אותו, אבל אינו לכתחילה, ואמנם ברמ"א שם כתב, ואפילו לכתחילה שרי רק החברים נמענים בכל מקום ועיין לעיל סימן קנו עכ"ד. ועיין עוד בחידושי הרע"א שם.

ואמנם מצינו בנהר מצרים (דף פז ע"ב) כתב שבמצרים נהגו להעביר בה"ש ובה"ע גם האנשים, שכן הוא בספר גנת ורדים ופרח שושן יעו"ש שכתב עוד שהביא שהרב פרק שוחן כתב שהחברים נמענים מזה אכן גם לחברים מותרים להעבירו במספרים שלא כעין תער מדינא, אפילו במקום שאין מעבירין וציין שם האריך להביא ראיות חזקות להתיר בזה יעו"ש, ועוד כתב שם באות ב' שבמצרים נהגו להסתכל במראה אנשים ונשים, שכן כתב

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

במהריק"ש סו"ס קפב, וכמו שכתב הרמ"א בסימן קנו ס"ב שמה שאסור להסתכל במראה היינו במקום שאין מסתכלים בה כי אם הנשים, אבל במקום שמסתכלים בה אנשים ונשים שרי, דהא לא הוי תו לא ילבש גבר שמחלת אשה, והוא כדברי הר"ן בפ"ב דעבודה זרה דף ט' ע"ב מדפי הרי"ף משם הגאונים שהתירו יעו"ש, וכתב עוד שהמהריק"ש ז"ל כתב שכן הוא נראה דעת הרמב"ם שהרי לא זכר דין המראה כלל, ובע"כ דס"ל להיתרא, כיון שהוא מקום שנהגו להקל בזה, וכתב עוד, ויומא כי האידנא במצרים אין המראה מתכשיטי נשים, רק מתכשיטי הבית שבכל הכלים המפוארים שבבתים בריש כל מרראין גדולים ומזוהבים, ואין לך חצר שלא תמצא בכל חדריו ופנותיו וזויותיו מראה גדולה לנוי הבית, וכמעט בכל פנה וזוית שבכניסה ויציאה של החצר תמצא מראה גדולה ורואים בהם האנשים בעת צאתם לשוק לבל יהיו נוצות או כתמים על בגדיהם בשזה התיר הרמ"א ז"ל שם אפילו למחמירין, וכ"ש למנהגם במצרים שאין זו מתכשיטי נשים האדינא כלל, שאין להחמיר בדבר חלילה ובפרט שהוא דבר נמנע וכדכתיבנא עכ"ד.¹

¹ . ומש"כ שיש צורך במראה משום שמא לפעמים יש נוצות ולכלוך על הבגדים, לכאורה היה נראה לומר שהוא משום החיוב דאיתא בגמרא בשבת דף קיד ע"א איתא אמר ר' יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל משני אהבו מות אל תקרי משנאי אחא משניאיא ופירש"י שם בזה"ל: רבב כל שומן וחלב חייב מיתה שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו משניאי שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומדי תורה שהם מאוסים ומגונים נמצא זה משניא את התורה עכ"ל, וכע"ז איתא בגמ' יומא דף פו ע"ט ואהבת את ה' אלוקיך שיהא שם שמים מתאהב ע"י שיהא אדם קורא ושונה וכו', וע"ע במשך חכמה (ויקרא פרק יט פסוק יב) שזהו מה שדרשו דהוא חילול השם ולכן חייבים עליו מיתה כי חילול השם אין לו כפרה אלא במיתה ע"ש. ומשו"ה נראה דמשום הטעם דחילול ה' אפילו החברים יש להם להקל להסתכל במראה.

ואמנם עוד טעם כתב בזה במאירי (שם) וז"ל: ת"ח כשם שהוא מופלג משאר העם בחכמתו ודיעותיו כך צריך שיהדר עצמו בסלסול ובהעדר פחיתות ממנו אסור לו לצאת במנעלים המטולאים וכו' וכן צריך שלא יהא נמצא בו שום דבר מגונה הן במלבושיו הן במדותיו וכל שנמצא בו שום דבר מגונה הרי הוא גורם לתורה שתתחלל ותתמעט ערכה בעיני בני אדם והוא שאמרו כל תלמיד חכם שנמצא רבב בבגדו חייב מיתה עכ"ד, והנה כן פסק הרמב"ם בהל' דעות פ"ה ה"ט "מלבוש תלמיד חכם מלבוש נאה נקי ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בה" ויל"ע מדוע שהו"ע לא הביא כן לדינא, ועיין, וע"ע בארצות החיים (סימן ב' סק"כ) מש"כ בזה, וכן הובא באורחות חיים להרא"ש (סימן קלד) "אמר רבינו שבוודאי תלמיד חכם צריך שלא ימצא רבב וכו' ". והנה בפשטות שיטת רש"י והרמב"ם דלא ימצא איזה כתם ולא משנה איזה כתם כל שהוא בגדר גנאי וחילול ה', וכן מבואר לרבינו יונה בספר היראה אות רכ" שהוא בגדר חילול ה' וז"ל: והזהר שלא ימצא טינוף על בגדיך או שומץ ו כל דבר מאוס כי המתלכלך ואינו נזהר בנקיות משניא אוהביו של מקום לבריות וחייב מיתה נאמר (משלי ח' לו) כל משנאי אהבו מות אל תקראו משנאי אל משניאי ויראי השם שאינם משמרים עצמם בנקיות אומרים ראו כמה לומדי תורה מאוסים ונמצא שם שמים מתחלל על ידיהם.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

אלא דברי'ף על העין יעקב כתב לפרש כך: כגון קיר זיפתא וכיוצא בו ופירוש רבד דם יבש וטעמו של דבר כדי שלא יראה כדם נדה ויבא לידי חשד ע"ש, וא"כ משמע דוקא כתמים חזקים או דם אבל שאר לכולך אין קפידא, וע"ע במגדול עוז בחידושו לשבת דף ע"ח דדוקא אם יש בעין מן השמנונית על בגדו אבל לא אם הסיר את השמנונית ולא נשאר כי אם כתם משמנונית כי זה לא נקרא רבב. ודעת ר"ח שגרוס בגמ' בשבת תלמיד חכם שנמצא רבב על בשרו, וא"כ דוקא בכה"ג הוא האיסור, אולם למעשה בגמ' וברמב"ם לא חזינן הכי. וע"ע בר"ח ובערוך (ערך רבב) כתב שהמפרשים שבעקבות הרבב על התלמיד חכם אין בני אדם דבקים בו כיון שהם חוששים שמא יתכלכלך מלבושם ממנו, ולפי"ז כתב בחידושים וביאורים (כב) בשם מרן החזו"א דיש בהא נפק"מ דלפי הר"ח והערוך האיסור הוא דוקא ברבב לח אשר עלול ללכלך את האחרים, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן נד אות כו) בשם האמרי יושר (אות קכ) שרבב על בגדו היינו דוקא בלח.

והנה בשדי חמד (והובא באוצר שדי חמד עמ"ס שבת שם) כתב ראיתי בשם הגאון בנימין זאב (סימן רפז) אמה שאמרו בשבת (קיד ע"א) תלמיד חכם שנמצא רבב או רבב על בגדו חייב מיתה שכתב דאין נראה שיהיה חייב מיתה ע"ז, אלא רוצה לומר תלמיד חכם צריך שיהיה זהיר שלא תמצא טומאה בשוליו והיינו שם רע, וכיוצא לזה כתב הריב"ש (בסימן קע"א) שדרך חז"ל להפליג בהגדלת העונות כדי שישמר אדם מהכשל בהן, וכו' עכ"ד, ומ"מ אף לפי ביאורו סו"ס יש להזהר, ומצאתי באורחות ציון להגר"צ מוצפי ח"א עמ' קפד שכתב שהנהגות אלו נכונות לכל אדם אלא שבתלמיד חכם הקפידו יותר משום קידוש השם. וכן הוא כבר בפלא יועף סוף ערך נקיות שכתב ע"ז בזה"ל: וכל אדם יעשה עצמו תלמיד חכם לענין זה. וכן כתב במקור חיים השלם (ח"א ג) כי מכאן ילמד כל אדם ולא דוקא תלמיד חכם לבל ישניא עצמו על הבריות במלבוש שאינו מסודר ונקי, וע"ע בשו"ת וישב הים ח"ג סימן לה במה שהאריך בזה ובסתירות הגמ' מהגמ' בע"ז דף ט"ז ע"ב פתיא אוכמא ע"ש. וע"ש עוד בחשוקי חמד מש"כ בזה, ובגליון מעדני אשר מס' רלז פרשת עקב ע"ש.

והנה דעת הסבא קדישא מנוברהדוק זיע"א בספר מדרגת האדם (עמוד קעח) שאין גדר תלמיד חכם לענין זה בזמן הזה דרק תלמיד חכם ששואלים אותו בכל מקום אפילו במסכת כלה ואומר היינו שבקי בכל התורה כולה הוא שנאמר דבר זה ולפעמים זה עצת היצר לדקדק האדם במלבושו במקום שידקדק על לבוש הנשמה שיהיה זך וטהור כיע"ש.

וכן ראה עוד בשדי חמד (מ"ל אות קטז בד"ה ובכלל) כתב בשם התפארת ישראל לענין הסתכלות לגבר במראה שמאחר שכתב הרמ"א בהה"ס קנו שאפילו במקום שנהגו להחמיר שלא להסתכל במראה אם מסתכל במראה כדי להעביר כתמים מעל פניו או להסיר נוצה מראשו מותר, ולכן אפילו לת"ח מותר להסתכל במראה שהרי שהרי תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה ואף דאין דין תלמיד חכם בזמן הזה על כל פנים בזה הזמן שכבוד התורה בעווננו כבר ירד אחורנית י מעלות חיוב עלינו להקפיד על כבודה של תורה לבל נשפילה יותר ויש לדאוג שלא יהיה לשחוק בעיני הבריות על ידי זה להכי בכל גוונא מותר עכ"ד, הרי שזה שייך גם היום, וע"ע בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סימן סא. וע"ע בענין דברי התפארת ישראל בספר דברי חנינא סימן מ"ד ע"ש. ומ"מ י"ל דהיום לכל אחד יש דין תלמיד חכם לענין זה, וכ"ש לענין בחורי ישיבות שע"י לא יתחלל שם שמים ע"י, אלא שמהרנ"י פאלאגי" בספרו אבות הראש (חלק א דקמ"ה ע"ד) כתב שמה שאמרו תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה היינו אחר שכבר למד ונעשה תלמיד חכם ויצא טבעו בעולם שהוא תלמיד חכם ואילו מה שאמרו באבות דרבי נתן אם מנבל אדם פיו ולובש בגדים צואים זה איירי בתחילת לימודו שעדיין לא נודע בשם חכם כלל ע"ש.

ומ"מ מצאתי גם בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק נה סימן ז') שנשאל באברך שמוסר שיעורים לבעלי בתים ויש לו מגבעת מאוד ישנה ויש בה הרבה כתמים האם יתארגנו ע"י הבעלי בתים לקנות לו כובע חדש ויש בזה קצת גנאי דע"י כן יראו שיש לו כובע ישן וגם יכול להיות שיתבייש, וענה שהרי תלמיד חכם צריך ללכת עם בגד נקי ללא כתמים ואי"ז גנאי עם הלומדים ישימו לב לכך דהרי רק ברחוב אסור ללכת כך, ותו"ד מקור דבריו, מהגמ' בשבת.

והביא שמרן הגריש"א זצ"ל הדגיש כמה פעמים את האיסור החמור לבן תורה לצאת לרחוב עם רבב על בגדו וגם הוא בעצמו אמר לו שהקפיד מאוד על נקיות בגדיו, שאף שבגמ' מבואר וברש"י דהוא רק כתם שומן מ"מ לבן תורה יש להקפיד גם על אבק וכמו שפירש"י הטעם שם, ולכן לכל

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

תלמיד חכם ולכל בן תורה יש לו דין ת"ח לענין זה, ולכן צריך להחשיב את עצמו ואת תורתו ושלא יתבזה בעיני הבריות ובזמן חז"ל רק אם היה כתם שומני על בגדו היה מתבזה אבל כהיום בזמננו גם כתם אבק מבזה את האדם והם אומרים ראו ואנו מאוסים תורה לומדי כמה הבריות בעיני להצטייר מחוייבים כאנשים נימוסיים והגונים כדי להקהות את עוצמת ההסתה הנוראה המשתוללת בחוצות וכיון שהמגבעת של התלמיד חכם מיושנת עם כתמים מצוה עליו להחליפו ואם אינו מחליפו צריך לעשות כל טצדקי כדי לעורר אותו על כך ולהחליפו ואדרבה ככל שהאדם גדול יותר גם מוטלת החובה לשמור יותר על נקיות בגדיו שלא יהיה בהם כתמים ואם אין עצה אלא על ידי שאנשים יתעוררו לכך צריך לעשות כן ובפרט שאין זה כל כך גנאי שיש לו כתמים על כובעו ורק ברחוב אסור ללכת כן עכ"ד, וע"ע בתשובתו של הגר"י זילברשטיין שליט"א לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א והו"ד בסוף קובץ באר התורה מס' 30 במדור גנוזות לענין לגנוב כובע ישן לת"ח להחליפו בחדש.

ושם הבאנו כך: צום הרביעי תשנ"ה יהפך לנו לששון ולשמחה הוד כבוד ראש מתיבתא רבא ברכי יוסף הגאון ר' אליהו פורת טהרני נ"י ידיד ה' ויהיה עמו ישראל המוסיף תורה המתוקה מדבש. שלום וישע רב

מכתבו מיום ב' סיון הגיע ובו אגרת מעולפת ספירים חכו ממתקים וכולו מחמדים בו כת"ר שליט"א בדק לן בענין החלפת כובע ישן של ת"ח בחדש והעלה להיתר. יהיה כת"ר שליט"א מרשה לן פנים ואסור עפ"י דעת המנחת חינוך דגניבה אסורה לא מצד ממון בלבד אלא כמדה גרועה אסרה תורה וכדברי הרמב"ם אלא שלא ירגיל בכך והמטרה אינה מתירה עכ"ד כמו שכתבתי.

ולעניות דעתי דגם לשיטת המנ"ח הרמב"ם והחכם צבי בענינו מותר. דלא תגנוב ע"מ לשלם כפל פירושו הוא שלרגע קט יש כאן גניבה וגזל אלא הכוונה בזה היא לטובת הנגזל כדי מקבל אח"כ כפל בזה אמרינן דהיא מידה גרועה משא"כ בנותן תחילה את הכובע החדש ואח"כ נוטל את הישן ואל לעצמו נוטלו אלא מסלקו מהמקום כי שהת"ח ילבש את החדש בזה אין כאן גניבה לעצמו ואין צורה של מדה גרועה. ואפתחה במשל חידתי ראובן הרואה את שמעון מחזיק בידו בקבוק יין והמכסה שעל ראשו מנוקב הלך ראובן והחליף את הפקק השבור בפקק חדש- וטוב האם יחשב בדבר גנוב ע"מ להטיב? הדעת נותנת שאין כאן אלא מעשה הצלה כך בענינו אין כאן מעשה החלפה אלא של טוב ברע כשברור שהיא זכות לת"ח ואחתום בברכה רבה לכת"ר שליט"א יעשה חיל וירבה עוז לתורה.

יצחק זילברשטיין

ועיין עוד בזה בחשוקי חמד עמ"ס מגילה דף כח ע"א שם דן בתלמיד חכם עני שהעשה דחוקה לו וכובעו מרופט, ורוצה עשיר אחד להחליף לו כובע מבלי ידיעתו, האם מותר לו או לא, וכתב לדון שם מדברי הגמ' בסנהדרין גבי הקב"ה שלקח מאדם הראשון צלע ונתן לו תחת זה את חוה לאשה, וכתב שם שכיון שאין צער להתלמיד חכם מהגניבה שמיד ידע שהחליפו לו חדש אין בזה חשש.

ועיין עוד בזה לידדי הגר"ח מלין שליט"א בספרו חמדת חיים עמ' ש', ושם הביא עוד מה שכתב לדון בזה בספרו מנוחת חיים על חומש בראשית עמ' כה

וע"ע בשיחות הגר"ש פיקנוס בספר נפש שמשון שב"ק (עמ' פח) שהקשה מה האסון הנורא שיש כתם על בגדו, ואמר התשובה היא ת"ח הוא בבחינת שבת קודש בחינת בית המקדש כי הוא לומד תורת ה' ע"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות בהקדמה לחלק י"א מש"כ בזה.

והנה בגם אני אורך תשובות לכת"ר (עמ' 70) שאלת בזה"ל: שאלה האם תלמיד חכם שיש לו כתם בבגדו מפני מצוה כגון בדיקת העירוב או ביקור בשוק ירקות לבדוק תרומות ומעשרות זה רבב שהוא לגנאי כי הרי כתוב בגמרא שבת קיד א כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה או זה נקרה כתמי מצוה ומותר, וענה לך הגאון האדיר רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, שאלה יפה מאד כעין זה דנתי פעם בס"ד חקירה יפה על תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו בערב פסח שעובדים קשה לנקות החמץ בבית אם אפשר להקל בזמן כזה או לא וצ"ע, וכן תלמיד חכם שבונה סוכה וכל בגדיו מלא אבק וצ"ע, וכן דנתי פעם בס"ד גם על מוהל תלמיד חכם או שוחט

האם מותר להסתכל במראה

והנה מקור האיסור להסתכל במראה איתא בתוספתא בע"ז (פרק ג' הלכה א) תניא ישראל המסתפר מן העכו"ם רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה התירו לבית רבן גמליאל להיות רואין במראה מפני שהיו זקוקין למלכות, ובתוס' בע"ז דף כט ע"א בד"ה המסתפר, כתבו הטעם דאסור להסתכל במראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגמינן (דברים כב ה) לא יתקן גבר בתקוני אתתא, והא דתניא בפרק שואל (שבת קמט.) אין רואין במראה בשבת, ומפרש בגמרא במראה של מתכת מפני שאדם עשוי להשיר נימין המדולדלין ומשמע דוקא בשבת הא בחול שרי, התם באשה איירי ואדם לאו דוקא דאדם אסור בכל ענין יעו"ש, הרי לן דלאיש אסור להסתכל במראה משום לא ילבש. וכן כתב בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן קז) שאסור לישראל לראות במראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה יעו"ש, וכן כתב באור זרוע (סו"ס קנ) יעו"ש, וכן כתב ברוקח (סימן תעג) ובסמ"ג (לאוין מה) ובסמ"ק (סימן לג) ובספר התרומה (סימן קנה) ובכלב בו (סימן צד) וברבינו ירוחם (נתיב כג) ובתשב"ץ קטן (סימן תקמב) יעו"ש, ובשו"ע יו"ד סימן קנו, וכן כתב בעיקי הד"ט סימן יט אות ג' יעו"ש. וכן מבואר גם בשו"ת לבושי מרדכי (ח"א חיו"ד סימן ק) יעו"ש.

וברמ"א יו"ד סימן קנו ס"ב כתב לגבי מראה, שבשו"ע כתב לאסור להסתכל במראה משום לא ילבש גבר אלא א"כ משום רפואה כגון שחושש מעיניו או שמספר בעצמו או מסתפר מהעובד כוכבים בינו לבינו וכדי לראות אדם חשוב מותר לראות במראה, וכתב הרמ"א בזה"ל: וי"א הא דאסור לראות

בהמות או עופות שהוא תלמיד חכם ונהיה בגדו מלוכלך מדם המילה או מדם השחיטה אם צריך להקפיד על זה או שזה הודו והדרו כעין הגמרא בפסחים ס"ה ע"ב שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם והבן עכ"ד. ומ"מ י"ל דכל שהוא מצוה ליכא גנאי לתלמיד חכם כל דיודעים שהוא מן המצוה, ומ"מ הנה לענין סמיכה י"ל דכל שהוא גנאי אסור, אלא דבעיקר האיסור מדברי הגמ' י"ל דהוא דוקא על גלימה, וכמו שכתב בתוס' יו"ט בפ"ט דמקואות מ"ו בהא דמבואר שם שבבגד של ת"ח הוה חציצה אף בכתם מצד אחד מפני שת"ח דרכם להקפיד על בגדיהם שלא יהיו מלוכלכים כלל, וכתב התוס' יו"ט שממשנה זו רואים חמרא יותר מדברי ר' יוחנן האוסר רבב על בגדו דהתם מוכח דדוקא רבב ודוקא על גלימה והבגד העליון ואילו במשנה שם מוכח דכל כתם ובכל סוג בגד הת"ח מקפידין ע"ש, ומ"מ כיון שהרמב"ם פסק כדברי הגמ' בשבת י"ל דהוא דוקא גלימה, אלא דהרמב"ם לא חילק ובע"כ דהוא ס"ל דה"ה בכל בגד של ת"ח יש להקפיד ע"כ, כל דהוה גנאי, וראה עוד בגם אני אודך מתשובתי חלק ב' סימן קנח שנשאלתי ע"י הגר"מ ציון הלוי שליט"א בעמח"ס שו"ת השואל ד"ח מה הדין לגבי מסיכה, וכתבתי שם לדון שלכאורה י"ל שה"ה לדינא לענין מסיכה, ולא מבעיא לדעות דמסיכה הוי מלבוש בשבת, אלא אפילו אי נימא דלא הוי מלבוש לענין שבת סו"ס בהא גנאי מיהא איכא והבן.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

במראה היינו דוקא במקום דאין דרך לראות במראה רק נשים ואית ביה משום לא ילבש גבר, אבל במקום שדרך האנשים לראות ג"כ במראה מותר, ואפילו במקום שנהגו להחמיר אם עושה לרפואה שמאיר עיניו או שעושה להסיר הכתמים מפניו או נוצות מראשו שרי וכן נהגו עכ"ל הרמ"א, הרי לן דדעת הרמ"א שכיון שנהגו היתר להסתכל במראה ממילא לית ביה איסור לא ילבש, וכדעת הרמב"ם, ואולם דעת השו"ע להחמיר בזה דלא ס"ל כהיתר כמקום שנהגו, ומ"מ גם לדעת הרמ"א יש לדון מהו הגדר מקום שנהגו.

ואפשר שמה שכתבו שיש להקל בזה הוא כמו שנהגו להקל בזה לגבי הסתכלות במראה, וכמו שכתב בגינת ורדים (יו"ד כלל ו' סימן יב) שכתב להביא דברי הר"ן בע"ז לגבי מראה להתירא בזה, וכתב שאע"פ שלכאורה ראה מדברי הב"י שיש מקום להחמיר לגבי העברת שער בית השחי, ורק אם העביר אין מכין אותו, כתב הגינת ורדים בזה"ל: מ"מ נראה לומר כיון דלדעת הגאונים ההיתר ברור ולדעת הרמב"ם האיסור נפיק מדיוקא, יש לנו להעמיד דעת הרמב"ם עם דעת הגאונים, ואיכא למימר דאשגרת לישנא קמא נקיט לפי שבתחילה כתב שהמעבירו מכין אותו מכת מרדות, לפיכך נקט נמי בסיפא דבמקום שמעבירן השער גם האנשים אם העבירו אין מכין אותו, ולא קוא אין מכין אותו אלא אפילו לכתחילה מצי מייעבד ושפיר דמי, וכן הוא דעת מור"ם ז"ל בהגהה (סעיף א) להשוות דעת הרמב"ם עם דעת הגאונים, שהגיה וכתב דעת הגאונים וסיפנה לדעת הרמב"ם. עכ"ד, ואמנם אכתי לכאורה דוחק הוא דהרי אומנם הרמ"א צירף דעת הרמב"ם לדעת הגאונים, אבל מדברי מרן בשו"ע לא נראה דנקיט הכי.

וראה שם עוד בגינת ורדים שכתב, והנה ראייה במראה והעברת השער תרוייהו בחדא סוגיא אזלי, וכשם שהתירו אפילו לחברים לראות במראה מפני צורך קצת שהיו קרובים למלכות דכותה יש לומר בהעברת שער שלצורך קצת מעביר אותו כגון שמזיע ומצטער, ואפילו החכמים מקילין בזה כיון שמנהג המקום לראות במראה ולהעביר שער גם האנשים, וכחו דהיתרא עדיף בהיותו מיקל בשער בלבד במספריים שלא כעין תער, דבכה"ג אינו דרך תיקון נשים כלל שדרך הנשים לעקור השער מעיקרו שורש וענף עכ"ד.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

הרי לן דיש לומר עוד קולא בזה כיון דאינו תיקון נשים שאינו עוקר השער מעיקרא ממילא יש להקל בזה, ויעו"ש עוד במש"כ לדון בדברי הרשב"א בתשובה.

וכן כתב להקל לגבי מראה הרע"א (סעיף ו) שכתב, אבל במקום דגם אנשים מסתכלים ליכא איסור רק החברים נמנעים מזה, וכההיא דסעיף א' עכ"ד, וכן כתב בתפארת ישראל (ע"ז פרק ב' אות יב) וז"ל: מיהו הא דבלא גלוח אסור לראות במראה משום לא ילבש גבר היינו רק במקום שלא נהגו האנשים לראות במראה דאל"כ שרי, כר"ן הכא, וכתב עוד, שאעפ"כ חסידים נוהגין סלסול בזה, ולא מיבעיא נ"ל דלבתר מ"ש רמ"א קנ"ו דכשעושה להעביר הלכלוך מפניו בכל דותכא שרי א"כ בכל יוצא לחוץ וחושש יהיו נוצות בשעריו או לכלוך בפניו או שום שנוי בבגדיו וכובעו אפילו רק ספק הוא אפ"ה שרי, וכמו שהתירו משום כבוד הבריות לטלטל מוקצה ולוהציא מרה"י לכרמלית בשבת כדי לקנח את עצמו כאו"ח שי"ב א' ושם ס"י וכ"כ בגילח חצי זקנו ושמע שמת אביו שמגלח השאר יו"ד ס' ש"צ ב' מכ"ש הכא דת"ח שנמצא רבב על בגדיו חייב מיתה כשבת קי"ד ואף דאין ת"ח בזמן הזה כיו"ד רמ"ג ושל"ד ועי' סמ"ע סו"ס רס"ב עכ"פ בזמן הזה שכבוד התורה בעוונתו בל"ז כבר ירדה אחרונית עשר מעלות אדרבה חיוב עלינו להקפיד על כבודה לבלי להשפיפה יותר ושיהיה לשחוק בעיני הבריות יעו"ש עוד, והביא דבריו גם לדינא בשו"ת יחזה דעת ח"ו סימן מט וכתב שדבריו נכונים לדינא. וכן כתב בגליון מהרש"א על השו"ע ס"ו, שבמקום שרגילין האנשים לראות כמו הנשים שרי, וכן כתב בקיצור שו"ע (סימן קעא ס"ג) וז"ל: אסור לאיש להסתכל במראה, ואם רואה משום רפואה, או שמספר עצמו או כדי להסיר הכתמים מעל פניו או הנוצות מראשו מותר, ובמקום שהדרך הוא שגם האנשים רואים במראה, בכל ענין מותר עכ"ד.

וכן כתב להקל בזה בכנסת הגדולה (סימן קנו בהגהות ב"י אות ה) אף לתלמידי חכמים ואדרבא לתלמידי חכמים יש חיוב להזהר שלא יהיו מורשלים בבגדיהם בפני הבריות, וכן כתב בספרו דינא דחיי (לאוין מה דף נג ע"א) וז"ל: ובזמנינו זה ראיתי שמקצת חברים נמנעים מלהסתכל במראה ומקצתם אינם נמנעים, ואולי סומכים על מה שכתב המרדכי (פ"ד דעבודה זרה) בשם יש מפרשים שאין איסור לראות במראה אלא כשמלקט שערות לבנות מתוך שחורות, אבל להתנאות ולהתקשט מותר עכ"ד, וכן כתב

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בשולחן גבוה (סימן קנו סק"ה) שראה כמה תלמידי חכמים שנוהגים להסתכל במראה כמו שאר האנשים והביא בזה דברי הכנסת הגדולה שכתב להקל בזה יעו"ש. וכן ראה בספר כל משאלותיך (עמ' תר) שמסופר על מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל שלפני שהיה יוצא מהבית היה נעמד לפני הראי ומסדר את עצמו, וראה עוד בספר ידי כהן לא ילבש עמ' פז בהערה שמספרים על הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שלא היה מסתכל במראה עד שפעם אחת הגיע לישיבה עם שתי עניבות זו על זו, ומאז הקפיד להסתכל במראה קודם שיצא מביתו,

ואמנם יש הרבה פוסקים שכתבו שיש להחמיר כדברי השו"ע שאין להסתכל במראה, ולא אזלינן בהא משום מקום שנהגו, וכמו שכתב בספר החרדים (פרק כא אות סט) וז"ל: ובשלחן ערוך בספר יו"ד סימן קנו, אסור לאיש להסתכל במראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכו' יעו"ש, וכן כתב בביאור הגר"א (סימן קנו סק"ז) שכתב להקשות מהכ"ת לחלק במקום שנהגו, שהרי אמרינן בהדיא והאיש אף בחול אסור, ומוכח דמדינא אסור, יעו"ש עוד שנראה מדבריו לאיסורא, וכן נקט בחכמת אדם (כלל צ' סעיף ב) שאסור לאיש להסתכל במראה אם לא משום רפואה או להסתפר יעו"ש.

וכן מצינו למרן החבי"ף בספרו כף החיים (סימן לא אות מז) שכתב, אוי להם לבחורים שעוברים פומאדה על שערותיהם בשבת ולוקחים מסרק ומסדרים אותם שיהיה הקליעה נאה ורואים במראה דעוברים משום לא ילבש גבר דאפילו בחול אסור יעו"ש,² וראה עוד לבנו הגר"א פאלאגי ועיין

² . והנה מדבריו מוכח דלגבי המסרק ליכא איסורא, והנה לגבי דין מסרק בשבת, בשו"ע סימן שג סעיף כז כתב אסור לסרק במסרק בשבת ואפילו אותו שעושים משער חזיר שאי אפשר שלא יעקרו שערות, וברמ"א הוסיף בשם הב"י, אבל מתר לחף ולפספס ביד עכ"ד, ויעו"ש במשנ"ב עוד מש"כ בזה, והנה לגבי מסרק מצינו בשמירת שבת כהלכתה (פרק יז סעיף ג) כתב שאסור להסתרק במסרק ובמברשת קשה והם אסורים משום מקוצה ואסור לטלטלם דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, אבל במברשת רכה או במסרק שיש בין שיניו רווח גדול שאין חשש בשימושם שמא יתלש השיעור מותר, ובשביל שלא יהיה עובדין דחול טוב לייחד לשבת מסרק ומברשת שמיזעדים לכך יעו"ש, ואמנם מנהג בני ספרד להקל בזה דלא בעינן דיהיה מסרק ליום חול ומסרק לשבת, וכמו שנראה בילקו"י עמוד קו שאסור מדרבנן להסתרק בשבת אבל מותר להחליק השיער במברכת רכה או ביד יעו"ש, ולא הזכיר שיש להחמיר שיהיה מסרק מיוחד לשבת, ומוכח דלא ס"ל דיש לדון בזה משום עובדין דחול, ועיין, ועיין עוד במה שהאריך בזה ידידי הגאון רבי נסים יחיאל בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים ושא"ס, בשו"ת מעשה נסים ח"א סימן יט.

ומצורף עוד מדבריו של ידידי הנ"ל בשיעור לפני כחצי שנה ויותר: פסיק רישיה בשערות, מבואר בהלכה בכמה מקומות שמותר לאדם לעשות פעולת היתר שאין ודאות והכרח שתוליד איסור. יסוד זה מבואר בכמה מקומות בשו"ע בהלכות שבת (ע"י בסי' שטז ס"ד, שלז ס"א, ועוד) ואכתוב את הנראה לענ"ד בסוגיה זו מה שיצא לי להלכה, בשאלות מעשיות ואקטואליות, אשר נתקלים בהם מידי שבת, וצריך ליתן עליהם את הדעת.

לחבר כיפה לשערות בעזרת סיכה

נשאלתי אם מותר לחבר את הכיפה לשערות בעזרת סיכה בשבת, כפי שמצוי היום תופעה זו בעיקר אצל בחורי ישיבות שמחברים סיכה לכיפה. והנה איני נכנס לדון אם גם ביום חול מותר ללבוש כיפה עם סיכה, דמובא בשם הסטייפלר זצ"ל שאין ללבוש כיפה עם סיכה משום לא ילבש (ע"י בספרים וכתוב מרדכי עמ' שסו, דעת נוטה ריש הספר תשובה קעח). ובאמת הרבה לובשים סיכה רק בשביל יופי ותו לא, והדברים ידועים, אמנם כאן כל הדיון רק על שבת.

אכן לאחר בדיקה ובירור, גליתי שיש בזה משום פסיק רישיה שיתשללו השערות, ואין כאן סברא הגיונית אלא זו ודאות מוחלטת ומציאות שהשערות נתלשים בכח"ג, הן בהידוק הסיכה לשערות, והן בהורדת הסיכה מהשערות, וכגון שהולך לישון וחפץ לישון ללא כיפה כיון שהיא מפריעה לו (ומעיקר הדין אין חיוב לישון עם כיפה, והוא רק מילי דחסידותא).

ובפרט שאדם זו והולך ממקום למקום ובמהלך היום הכיפה מתננדת והולכת מצד לצד בראשו, ופעולה זו מפעילה לחץ על הידוק הסיכה, וכך נתלשים השערות, ואפשר לבדוק דבר זה ולגלות שאכן כך הם פני הדברים.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בשו"ת שמע אברהם (ח"א סו"ס י) שכתב, ואוסיפה לך דאף לכשת"ל דהדין הוא דאדם חשוב מותר לראות המראה יכול על מין ראוי הוא, דהלכה ואין מורין כן, וכל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול ויאמר דאדם חשוב יעו"ש.

ועוד יותר צריך להיזהר באותם שמחברים סיכה נסתר מתחת לכיפה (מצוי בחנויות של תשמישי קדושה כמו משכן התכלת ועוד) שסיכה זו שיש לה כמה שיניים וההידוק שלה חזק, אין ספק שהשערות נתלשים באופן זה, ולכן מי שיש לו כיפה עם סיכה כזו שדרבוקה מתחת לכיפה, יזהר שלא ישתמש בסיכה זו בשבת ועדיף שישתמש בכיפה אחרת המיוחדת לשבת קודש. [ובכל אופן סיכה נסתר מתחת לכיפה, בודאי שאין בה משום לא ילבש].

נשים ובנות ועשיית קוקו בשבת

נשאלתי על מה סומכות כל הנשים והבנות שיש להם שיער ארוך ומשתמשים ב'קוקו', על מנת לקבץ את שערותיהן, הרי בהוצאת הקוקו מהשערות יש פסיק רישיה שהשערות יתלשו, וכגון כאשר קמות הנשים והבנות בשבת בבוקר, השיער שלהן פזור מחמת השינה בלילה, ורוצות להפריד את הקוקו מהשערות על מנת לקבץ יפה את השערות בחזרה בעזרת הקוקו, אך פעולה זו היא תוצאה הכרחית שעשויה לבוא מהשערות יתלשו.

ואולי יש לומר דענין זה תלוי ועומד במה שנחלקו רבותינו האחרונים, באופן שהוא קרוב לודאי שיתלש השיער, והיינו מצד אחד אינו פעולה שאולי תוליד איסור, ואינה פעולה שבהכרח תוליד איסור, אלא קרוב לודאי שפעולה זו תוליד איסור. נמצא שלושה דרגות לפנינו. אכן כאמור נחלקו בזה האחרונים, הביאור הלכה (סי' רעז ס"א, שער הציון סי' שכ אות מט) יש לאסור אף בכה"ג שאין כאן ודאות מוחלטת, אלא אף אם רוב הסיכויים שתתבצע פעולה זו סגי בהכי, אבל דעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל (יביא אומר ח"ד סי' לד ועוד) הביא שיטת הריטב"א להלכה שיש להתיר בזה, כיון שלמעשה אין זה פסיק רישיה.

ולאור זאת יש לומר דאף בענייננו, הגם שהשערות של הנשים נתלש בהפרדת הקוקו מהשערות, אך אם נגלה, נראה שבאמת לא בכל פעם שעשויות פעולה זו השערות נתלשות, ופעמים מעטות שלא נתלשים השערות (זאת לאחר בירור עם אשתי ונשים נוספות) ולכן היות ולא נתלש השערות בכל פעולה שכזו, שוב הו"ל 'קרוב לודאי' שיתלשו השערות, ולא הוי בכלל פסיק רישיה, ואף אם רוב הפעמים השערות נתלשים, אם פעם פעמיים לא נתלשים השערות, סגי בהכי דלא להוי פסיק רישיה.

ועכ"פ כל זאת לדעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל כנ"ל, אך לדעת הבה"ל באמת יש לאסור לנשים לעשות קוקו, ומורה הוראה אחד אמר לי שבביתו מבקש מכל בנותיו הכולל אשתו שלא לעשות קוקו בשבת, אלא משתמשות רק בסיכות וכיוצא בזה.

אך לבני אשכנז עדיין תמוה הדיוט לדעתם גם 'קרוב לודאי' חשיב כפסיק רישיה ואסור, שוב קשה כיצד נוכל ליישב מנהג העולם שהנשים עושות קוקו בשערותיהן, וצריך עיון גדול. ובאמת אמר לי מורה הוראה מובהק מבני אשכנז שמחנך את כל בנותיו עוד מקטנותן שלא להשתמש בקוקו לשערות בשבת, רק עם סיכות ובצורה עדינה.

סירוק השיער

כידוע הלכה פסוקה בשו"ע (סי' שג סכ"ז) שאסור להסתרק במסרק בשבת, כיון שהוא פסיק רישיה שהשערות יתלשו לו. אמנם לסדר את השערות שלו בידי מותר כיון שאין כאן פסיק רישיה. ואף יותר מזה, ישנם מברשות שמותר על פי דין להשתמש בהם כיון שאין בשימושם ודאות והכרח שהשערות יתלשו, וכגון מסרק של תינוקות, או מברשת רכה שהשיניים רחוקות זו מזו הרבה, בכה"ג השערות לא נתלשים או לכל הפחות לא בודאי יתלשו ולכן מותר.

אבל צריך לדעת שאין בזה הגדרה כללית, ראשית היות וקשה לתת בזה גבול מדויק מתי מותר ומתי אסור, ועוד שזה תלוי גם בכל אדם ואדם, יש אדם ששערותיו קשות וכל נגיעה קלה בשערות תגרום לו לתלישת השיער, ויש אדם שיש לו שיער כל כך רך שאפילו מברשת עם שיניים קרובות זו לזו, לא תגרום לו לתלישת השיער או לכל הפחות אינו בודאי שייתלש, ולכן בודאי חכם ענינו בראשו לשים לב היטב שלא יכשל חלילה וחס בחילול שבת מדרבנן.

והעצה אם רוצנו להשתמש במסרק המותר בשבת, לעשות בדיקה ומבחן במהלך השבוע, ולראות אם אכן שערותיו לא נתלשים מאתו מסרק, ואם אכן לאחר שבע חקירות ובדיקות גילה שאינו תולש ישתמש בו בשבת, אבל גם באופן המותר צריך להיזהר מאד ולשים לב להשתמש במסרק בעדינות יתירה, והיינו שיסרק את השיער באיטיות ובהירות ואם ממהר לאיזה מקום הרי שלא יוכל להסתרק בעדינות ואין לו היתר להסתרק באופן זה.

וצריך לזה הרבה יראת שמים, כי פעמים רבות היצר הרע מטעה את האדם בטענות 'זה מותר לך, ככה אתה לא תולש שיער', ולכן יתגבר על יצרו הרע ולא יקשיב לטענותיו.

ויש לדון מברשת שמצויה כיום הרבה בשוק, שחלקה עם שיניים רחבות וחלקה עם שיניים צרות וקרובות אחד לשניה, אם מותר להשתמש בה בשבת, מצד איסור מוקצה.

ונראה שמצד הדין הוא כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר ומותר, אבל ראוי ונכון מאד שלא להשתמש במברשת זו בגלל שבטעות יכול להשתמש בשיניים הצמודות שהוא פסיק רישיה, ואף פעמים היצר הרע מייעץ לו להסתרק בשיניים הצרות, ולכן כדי לעשות משמרת וריחוק עדיף להשתמש רק במסרק שכולו בנוי משיניים שרחוקות זו מזו.

לגעת בזקן

מותר לגעת בזקן בנחת ועדינות אף שעלול להתלש שערות, כיון שאינו פסיק רישיה כאמור, אבל אין היתר לגעת בזקן בחזקה וכ"ש שלא לגרד בכה"ג, כיון שבודאי יתלש הזקן.

ובאמת שמעתי מאחי הרה"ג רבי עובדיה יוסף שליט"א ששמע ממקור מוסמך שמרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל הטעם שנהג לגלח את זקנו מלבד הסיבה הידועה שהוא על דרך הסוד והקבלה (כמו שנהג מטעם זה הגה"צ רבי שריה דבליצקי זצ"ל ועוד גדולים) טעם נוסף היה עמו, שלא רצה לתלוש את שערות זקנו ח"ו בטעות, דככל שהשערות ארוכות יותר כך החושש לתלישת השערות גובר יותר.

כמו כן גם ידוע שמרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל פעם אחת נגע בזקנו ונתלש שיערה אחת, ומאד לא נגע יותר בזקנו לעולם כולל בימות החול! וניתן לראות בתמונות לפני עשרים שנה איך שזקנו נראה קשה ומוזנח וזאת בגלל שלא נגע בו יותר.

גם שמעתי שהאריז"ל הקדוש בשבת אחת בשגגה הכניס ידו לזקנו, ומרוב שפחד שייתלש לו שערות, לא הוציא את ידו מתוך הזקן בכל אותה שבת! ואחר כך מצאתי מעשה זה בכף החיים (סי' שמ אות י).

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

וכן נודע בזה מש"כ הדברי חיים מצאנו בשו"ת דברי חיים (יורה דעה חלק ב' סימן סב) שאין לבדוק את מקום התפילין במראה, וז"ל: אם לראות במראה שהתפילין יהיו באמצע הוא דברי בורות כי אפילו אם אינם מכוונים ממש כשר דידוע דיש מקום בראש להניח שני תפילין אפילו ברוחב ואין שיעור לתפילין ברוחב וכו' יעו"ש,

וגם הוא כתב בדבריו שם בזה"ל: כל הפוסקים הסכימו גבי מראה וכל מקום באם נשים ואנשים עושים דבר זה לא שייך לאו דלא ילבש כיון שבמקום זה גם אנשים נוהגים כן עכ"ד, ויעו"ש עוד מה שהאריך בזה, וכל מה שכתב שאין להסתכל במראה הוא משום תפילין.

ואמנם בעיקר דבריו משום תפילין מצינו בספר אות חיים (סימן כז סקי"ב) שכתב, שרבים ראו וכן תמהו על דבריו, דהא נודע בשו"ע כה ס"י שצריך לכוין הרציצה שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים עכ"ד, וכמו שנראה מדברי השמנ"ב (שם סקל"ו) שכתב שלא יטה אותם לצד אחד כדי שיתקיים והיו לטוטפות בין עיניך, והרבה מהאחרונים כתבו דאם שינה בזה לא קיים מצות תפילין וצריך להזיהר בזה יעו"ש. ויעו"ש באות חיים מה שתלה שם דברי הדברי חיים בב' פירושי הבית יוסף בדעת הרמב"ם די"ל דיש כאן ספק ספיקא יעו"ש באות חיים. ועיין עוד במש"כ בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן ו' יעו"ש, ובמה שעוד פלפל בדבריו בארוכה בשו"ת יביע אומר ח"א חאו"ח סימן ג' אות יא, ובספר מאסף לכל המחנות סימן כז יעו"ש,

וראה עוד בהשמטות לספר פסקי תשובה, שכתב, מצאתי בתשובת באר משה להגאון מקעלץ ז"ל (מאמר זכרון טוב סימן י) שהאריך לתמוה על הדברי חיים, וכתב עוד שנודע מכמה גדולים יראי ה' שהיה להם בכיסם כלי ראייה קטן בכדי לראות שתפלה של ראש יהיה באמצע ממש עכ"ל, ואף האות חיים הנ"ל כתב בהמשך דבריו דלכל הפוסקים רוחב שיעורו בגובה ולא ברוחב, זולת הב"י בתחילה לדברי הרמב"ם, ובזה כבר יישבנו את דברי רבינו הד"ח לחומר הנושא להבין כונתו ע"כ.

ואמנם למעשה נהגו להקל במראה, וראה עוד במש"כ לדון בשו"ת שלמת חיים (מהדו"ח חלק יו"ד סימן לח) שכתב לדון אם קנה מלבוש האם יכול להסתכל במראה או שיש לחוש בזה ללא ילבש, והשיב שמותר כיון שיש בו

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

צורך ואין כוונתו להתנאות יעו"ש, ועיין עוד בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן ח בד"ה ולהלכה ובחלק יא סימן ל.

ובמשנ"ב סימן כז סקל"ו כתב שאם הט"ה התפילה של ראש לצד אחד לא קיים מצות תפילין ולכן נזהרין לבדוק בעת התפילה שהתפילין מונחות במקומם כדין. עכת"ד, ובמשנ"ב לא כתב כיצד אפשר לבדוק, ומהא דלא כתב מראה לכאורה מוכח דיש אפשרות אחרת לבדוק כיצד התפילין מונחות.

ובספר הלכות יום ביום תפילה עמ' תקל בהערה, כתב הגרמ"מ קראפ שליט"א שיש שלא הסתכלו במראה כמו מרן החזו"א ומרן הקה"י זצ"ל, ולא היה נוח להם בזה, אבל יש שכן הסתכלו במראה כמו שהיה נוהג מרן הגרי"ז זצ"ל, ושכן נהג מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ואמנם דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בתשובות הגר"ח (יו"ד אות תתתקנז) שנשאל האם מי שאביו מצוה עליו להחמיר שלא להסתכל במראה האם חייב לשמוע לו, והשיב לו בזה"ל: אסור עפ"ד להסתכל במראה.

ועיין עוד בזה בשו"ת שיח חיים סימן קיד ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: הנה נפסק בשו"ע יו"ד דאסור לאיש להסתכל במראה אך במקום שנהגו גם האנשים להסתכל יש מקילין זולת החברים נמנעים בזה בכל מקום, ונסתפקתי האם היום אפשר להסתכל במראה (בפרט כשמניח תפילין ורוצה לבדוק אם בין עיניו הוא) והנה כיום בישיבות הרבה מסתכלים במראות (ללא שום צורך) אלא כדי להתנאות וכדו', האם יש להחמיר שלא לעשות כן או שיש להקל כיון שהיום אין זה מנהג נשים גרידא, והשיב בזה"ל: אסור, ויעו"ש עוד בהערות ענפי חיים מה שהאריך בזה וציין עוד למש"כ בחשוקי חמד עמ"ס נדרים דף ט' ע"ב ששם הביא למש"כ המהר"ם אריק זצ"ל בטל תורה עמ"ס נדרים שמלבד איסור לא ילבש יש גם חסידות למנוע מלראות ורתו אף דלא שייך חשש שלא ילבש גבר כי דרכה של אשה להסתכל במראה ממש ולא בדבר אחר המשקיף צורתה מ"מ מידת חסידות להמנע גם מזה, יעו"ש. ועיין בספר הליכות שלמה (תפילה פרק ד' הערה 108) שמרן הגרשז"א היה בודק את התפילין עם מראה, ועיין עוד בזה בשו"ת תורה לשמה סימן רטו, ובשו"ת שרידי אש ח"ב סימן פא. ויש עוד להאריך בכ"ז.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בגדר מקום שנהגו

והנה בגדר מקום שנהגו, בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן רמג כתב שבעינין שרק אנשים יהודים ינהגו כן ולא גויים.

ואולם כבר מצינו לאחד מהראשונים השבלי הלקט (ח"ב סימן מ) שכתב שאפילו אם הגוים נוהגים כן שפיר דמי, וז"ל: לפיכך כל דבר שהאנשים של אותו מקום שהם הגוים, עושין אותו, מותר נמי לאנשים של ישראל יעו"ש וכן כתב שם בשם הר"ר אביגדור כ"ץ, וז"ל: ואע"ם שנוהגים בזמן הזה כל זכרי הערלים להסירם בזרניך וסיד, אין לנו להניח דברי רבותינו הקדושים על נהוג הערלים, ומוכח דאם הישראלים שלא שומרים תורה ומצוות אין לנהוג כן, אבל אם הגוים נהוגים כן שפיר דמי, דהא סו"ס אכתי אינו קישוט נשים, ועיין עוד בשו"ת מהר"י שטייף סימן נה.

ולגבי גילוח בתער כל גופו, הנה מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בהסכמתו לספר זבח שלום להרה"ג איל שלום בוחבוט שליט"א כתב לדון על מש"כ שם בספר לדון האם מותר לגבר להוריד שערות באמצעות לייזר או שיש לחוש בזה ללא ילבש, וכתב להביא לדברי הטור יו"ד סימן קפב שכתב בשם הרמב"ם שלא אסרו העברת בית השחי ובית הערוה לאנשים אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים, משא"כ במקום שגם האנשים מעבירים אותו מותר, וכתב שם בפרישה סק"ה נראה דר"ל אנשים גויים מעבירים אותו דנהוג נהוג ולמדו ממהנהג עכו"ם בזה שאינו דרך נשים בלבד, א"נ י"ל שעל ישראל קאמר שאם הנהגו כולם יחד אין מוחין בידם, וכתב שם הראש"ל שכן כתבו הגאונים הראשונים שבכל מקום שדרך האנשים ונשים לעשות מותר שהכל לפי המקום והזמן יעו"ש, וציין עוד למש"כ בזה בשו"ת יביע אומר חלק ח חו"מ סימן יב ובשו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד סימן יד אות ו' ובשו"ת הראשון לציון ח"א חיו"ד סימן ח'.

וכתב הראש"ל לדינא בזה"ל: וה"ה לאחר שנתפשט הדבר בזמן הזה בין הנשים ובין האנשים לטפל בפצעים בפנים בטיפול במשחה וכיוצא או טיפול בלייזר מותר בין לנשים ובין לגברים, גם אם זה טיפול קוסמטי בלבד, וכן להסרת שיער בגוף במקום שמפריע לו אם דרך הרבה אנשים להסיר השער ע"י טיפול בלייזר מותר, מפני שנתפשט הדבר בזמן הזה, וה"ה להסיר באיזור הלחיים הוצואר, וכל שגם הגברים עושים כן, אין בזה איסור לא

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ילבש, ומתחשבים ברוב האנשים הגויים שהרגילו לעשות כך עכ"ד, ומתחילת דבריו נראה דלא ברירא ליה שכן מנהג כל האנשים, אבל לאחר מכן כתב שכן מנהג האנשים לעשות להסיר השיער, ואכן יש לברר מה המנהג בזה כיום.

ויש לדון בזה עוד האם מחשבים כל מקום ומקום לפי מקומו, כלומר כל עיר בפני עצמה, וממילא יש לחלק בין הערים בזה, ובין הארצות, כגון שבחו"ל יהיה מותר לגלח כיון שמצוי שם גוים שמגלחים וממילא בעיר כמו בני ברק שליכא גוים, ממילא לא חשיב לכאורה מנהג האנשים, וליכא ההיתרא דמקום שנהגו כן נראה להעיר לכאורה.

ואמנם יש להעיר ע"ד הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שהביא לדברי הטור בשם הרמב"ם שבמקום שנהגו מותר, והרי הרמב"ם כתב שאין מכין אותו מכת מרדות, ועיין.

ושוב ראיתי בזה ליישב ע"פ מש"כ בשו"ת גינת ורדים (חיו"ד כלל ו' סימן יב) שאין מחלוקת בין הגאונים לרמב"ם ולכו"ע במקום שנהגו להעביר שער בית השחי ובית הערוה מותר ומה שכתב הרמב"ם בסיפא אין מכין אותו אשיגרת לישנא דרישא נקט יעו"ש, וכן כתב בשו"ת פרח שושן כלל ו' סימן ב' שאע"פ שמרן בבית יוסף לא הסכים לזה וא"כ מש"כ בשו"ע שבמקום שנהגו להעביר אין מכין אותו יש לדייק מזה שאסור לכתחילה מכל מקום כבר פשט המנהג להקל בזה כדברי הגאונים וכמו שהעיד בעל הכנסת הגדולה בספרו דינא דחיי וסומכים על מה שכתב הר"ן שנהגו להקל בזה יעו"ש, והיינו שהוא רק בגלל שנהגו להקל בזה,

וכן כתב בשו"ת רב פעלים חלק ג' חלק יורה דעה סימן יח שכתב שאלה בזה"ל: פה עירנו בגדאד יע"א נהגו האנשים להעביר שער בית הערוה בסם ושואלין הלכו אם מותר להעבירו בתער ממש או לאו יורינו ושכמ"ה ע"כ לשון השאלה,

וכתב להביא לדברי השו"ע, וכתב, והנה אנן אתכא דמורן ז"ל סמכינן דסתם בש"ע כהרמב"ם ז"ל דס"ל הכאה ליכא אבל איסורא איכא אפילו במקום שנהגו להעבירו גם האנשים, אך פה עירינו בגדאד יע"א נהגו באמת בזה כסברת המתירין אפילו לכתחלה כמ"ש מור"ם ז"ל בהגה"ה, כי פה המנהג פשוט וברור להעביר שער בית הערוה בסם. עכ"ל, ומוכח דס"ל להקל בזה,

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

וכתב להקל ביותר אפילו בתער וז"ל: ולכאורה נראה דאע"ג דמנהג אנשי עירינו להעביר בסם אם ירצה אדם להעביר בתער לית לן בה דהא הסם עוקר השער מעקרו שורש וענף והוא יותר עדיף מתער ממש והוא כמו תיקון הנשים דעוקרים השער לגמרי וכיון דנהגו האנשים להעביר בסם למה נאסור להם התער. גם עוד הנשים פה עירינו אין דרכם להעביר בתער אלא מעבירים אותו ע"י חוט ועוקרים בזה השער מעיקרו לגמרי וא"כ לא שייך למימר לאסור התער לאנשים משום דדמי לתיקון הנשים כיון דאין הנשים עושים בתער ועל עקירת השער מעיקרו לגמרי נמי לא דמי למעשה הנשים דבתער אינו נעקר לגמרי כמעשה הנשים ועל כן נראה לכאורה כיון דנהגו האנשים להעביר השער בסם יכולין להעבירו בתער ג"כ. ויעו"ש עוד מש"כ לפלפל בזה לדינא, דלכאורה נראה דכיון דמנהג האנשים ממילא לא משנה איך מורידים השער, [ולמעשה נראה שזה תלוי במש"כ האגרות משה האם איסור לא ילבש האם הוא בפעולה או בתוצאה ונקפ"מ להכא, ויש עוד להאריך בזה, ואין כאן מקומו].

והנה מצינו להרב בן איש חי בשו"ת רב פעלים ח"ב חיו"ד סימן ז' שכתב לגבי כללי קבלת הוראת מרן זצ"ל וז"ל: אנחנו קבלנו הוראת מרן ז"ל ואפילו אם יבואו מאה אחרונים לחלוק עליו להתיר אין שומעין להם, כי אנחנו מחוייבים ללכת על פי הוראתו מכח הקבלה שקבלנו, חוץ מדבר שיש בו מנהג ברור שנהגנו בו הפך, אז גדול כח המנהג המוסמך על סברת הפוסקי עכ"ד, והוא כמו שכתב מרן הבית יוסף בהקדמתו לבית יוסף שאם בקצת ארצות נהגו לאסור בקצת דברים אף שאנו נכריע להיפך יחזיקו במנהגם יעו"ש, וא"כ ה"ה הכא שהבא"ח כותב שהמנהג להקל בזה, אלא דעיקר מנהג בגדאד, לכאורה כל מנהגם ע"פ הנהגת הרמ"א, וכמו שכתב בספר נתיבי עם (סימן תקפב אות ג) שנודע שהיתה תקופה שלא היו הרבה חכמים בבבל בעלי הלכה ולפני כמאתים שנה הוצרכו להביא חכם באשי מדמשק הג"ר צדקה חוצי"ן ולאחר מכן הגיעו לשם רבני האשכנזים והם אלה שהנהגו בדברים רבם כמנהגם, ודלא כב"י עד שרבינו הגיר"ח סבר שכך היה המנהג בכגדאד מזמן רב ולא ידע שאלו מנהגים חדשים שהונהגו ע"י רבני האשכנזים הרגילים להורות לכל כדעת רבהם רבנו הרמ"א ודעימיה, וז"ל שם: ונאו לא נזוז מעמדתנו ורק הבבלים תפסו בזה מנהג האשכנזים כמו בכמה עניינים אחרים למשל ברכת שהחיינו לנשים המדליקות נר של יו"ט והפטרת וערבה בכל שבת הגדול וכן בעשי"ת אם טועים בברכת הישבה ואו' מלך אוהב צדקה ומשפט, וכן בכלי זוככית בפסח, שתפסו בכל

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

אלה כמנהג האשכנזים, בשל כך שבתקופה מסויימת היו תחת הפשעת גאון אשכנזי וא"כ לא משום כך נגרר אחריהם אנחנו הספרדים בכלל עכ"ד, וראיתי במכתבו של מורינו הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א למשנ"ב תפארת חלק ה' (שעתיד לצאת לאור בקרוב ממש, והראני אותו מו"ח שליט"א) שכתב שהרי יש הרבה הלכות שהבא"ח תפס כמו שכתב הרמ"א ובע"כ שהכל היה השפעת גאון אשכנזי אחר, וכתב עודף ואמנם יש שעירערו על הדברים וטענו שדברי הרב נתיבי עם אינם נכונים ומעולם תושבי בגדאד לא הושפעו מהוראות של גאון אשכנזי, ואברך אחד הפריז לומר בחוצפא שדביר הרב נתיבי עם הם דמיון ולא היה ולא נברא וכו' [חוברת קדוש יעקב], אולם כפי הנראה מרוב אדיקותם בדברי רבינו הגרי"ח זיע"א שאינם יכולים לקבל האמת עכ"ד.

וכתב הראש"ל שליט"א שהרי בורר שדברי הרב נתיבי עם נכונים שהרי בשו"ת צדקה ומשפט בהקדמת החכם באשי רבי ראובן דנגור זצ"ל שנפטר לפני כתשעים שנה כתב בזה"ל: מזמן לזמן היה שורר דבר ומגפה בערים הללו והתושבים היו עוזבים בתים כל טוב וכו' יעו"ש עוד שמחמת המגיפה נעשו בלא רב ומורה ומשו"ה י"ל שלמדו ממנהגי האשכנזים יעו"ש.

ושכן כתב בספר וזאת ליהודה על הגר"י צדקה עמ' 4 יעו"ש, ושיש ל האמין לדברי הנתיבי עם שהיה חסיד קדישא ור"מ בישיבת פורת יוסף וחבר מועצת הרבנות בפתח תקוה, ושכן מבואר בספר נתיבות שלום עמ' 14 יעו"ש, וכתב עוד הראש"ל שליט"א ששמע מהגאון רבי משה מאיה שליט"א שהעיד ששמע מחכמי פורת יוסף בדור הקודם שבעיראק היו אשכנזים שהם הנחילו שם מנהיגהם ובעיקר שמע זאת מחכם מנצור בן שמעון זצ"ל ומחכם משה הכהן טויל ואמרו שאלו דברים פשוטים וברורים, ויעו"ש עוד בהסמכת הראש"ל, ואמנם לכאורה יש להעיר בכ"ז וכי הבא"ח זיע"א בעצמו לא ידע מכל זה, ולא בירר שהמנהג כן, ועיין.

עוד טעם כתב בזה בשו"ת גינת ורדים שם, שכתב שמדברי הרמ"א בהגה שעל מה שכתב מרן בשו"ע שבמקום שנהגו להעביר אם העביר אין מכין אותו, וכתב ואפילו לכתחילה נמי שרי, ולא כתב ויש אומרים משמע שסובר כן בדעת מרן השו"ע עכ"ד, אולם זה דחוק מאוד לומר כן מאחר שבשו"ע ובבית יוסף כתב שאין מכין אותו מרדות, כן כתב להעיר בספר חוקת עולם הלכות לא ילבש עמ' סד ושם כתב שכדברי הגינת ורדים הנ"ל כן כתב הגאון מהר"י יוסף ידיד הלוי ח"ב עמ' צג, והוסיף ע"ז שעל אף שהרמ"א לא כתב

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

כן בשם יש אומרים, כן דרכו של הרמ"א לפעמים בכמה מקומות שכותב איזה דין או איזה פרט על דברי השו"ע בסתם עאילו מרן הבית יוסף מודה לדבריו ואינו כן והא דלא אמר ויש אומרים משום דמדברי השו"ע אין הכרע כ"כ ואפשר לדחוק בדבריו יעו"ש, ועיין בשו"ת יביע אומר חלק י' מהודרה ישנה עמ' שסא.

ומ"מ מה שכתבו האחרונים הגינת ורדים ועוד שנהגו להקל בזה, יש לעיין הרי הוא נגד מרן השו"ע, ויש לומר בזה שהרי קימ"ל בכללי הפסיקה שמנהג מבטל הלכה וכמ"ש במסכת סופרים פרק יד הלכה יח, וכן מוכח מדברי הגמ' בסנהדרין דף קב ע"א דאמר רב כהנא אמר רב אם יבוא אליהו וכו' שכבר נהגו העם יעו"ש, וכן כתב בשו"ת מהר"י ברונא סימן כג, וכן כתב המרה"ק בשרוש ט' וכתב שם לדינא שאפילו אם יש בו נדנוד איסור מנהג עוקר הלכה, וכן כתב בדרכי תשובה (סימן קכג ס"ק עח) בשם שו"ת ברכת יוסף (יו"ד סימן לו) יעו"ש, ואף לפי מש"כ בשו"ת חת"ס או"ח סימן סו, י"ל דהכא דהוי מילי דרבנן, כיון דאזלינן הכא האם מכת אותו מכת מרדות או לא.

וגם יש לדון בהא נפק"מ לגבי פורים האם איכא איסור לא ילבש, והאם שייך בהא האי דינא דמקום שנהגו, דהנה בשו"ת מהר"י מיניץ (סימן יז) כתב בזה"ל: על דבר לבישת הפרצופים שנוהגין ללבוש בחורים וגם בתולות ובחורות זקנים עם נערים בפורים, הנה ראיתי שכבר פסק להתיר וכו' הגדול מהר"ר אליקים ס"ל יצ"ו וכו' וראיתו מוכיחין כאילו יצאו מפי הגבורה וכו', אבל באתי ליטול שכר שיבא מכשורא דמצוה ליתן טעם ולהביא ראיה מה ראו על ככה גדולים וחסידים עולם ז"ל שנתגדלתי אצלם אשר ראו בניהם ובנתויהם חתניהם וכלתיהם לובשין אותן פרצופים ושינוי בגדיהם מבגדי איש לבגדי אשה, וכן להיפך ואם היה ח"ו נדנוד עבירה חלילה וחס להם לשתוק ולא ימחו, וכ"ש וק"ו באיסור לאו, אלא ודאי היה להם ראיה וסמך שהיתר גמור הוא ואין בלבוש זה הרהור עבירה וכו' יעו"ש, והרמ"א בדרכי משה או"ח סימן תרצ"ו אות ה' הביא דבריו, ויעו"ש שכתב עוד לגבי לבישת כלאים בפורים.

ובספר היראים (סימן שפה) כתב, וללבוש אפילו עראי אסור ודרך שחוק אסור, שהרי לא חלק הכתוב בין קבע לעראי, ולפי שראיתי בני אדם שלובשים מלבושי נשים עראי לשחוק והוקשה בעיני כתבתי כן עכ"ד,

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ומוכח דס"ל לאסור בהא. וכן כתב בב"ח שם דמדברי היראים מוכח לאיסורא דלא כדברי המהר"ם מינץ.

וברמ"א סימן תרצ"ו סעיף ח', כתב וז"ל: מה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא, וכן בלבישת כלאים דרבנן, ויש אומרים דאסור, אבל המנהג כסברא הראשונה, וכו' עכ"ד, ואמנם המשנ"ב בס"ק ל' כתב, עיין ביור"ד סימן קפב שכתב שם הט"ז בשם הב"ח שיש לבטל מנהג זה, הן בפורים או בשמחת נשואין, וכן כתב באר הגולה שם, ואם כל המלבושים של איש רק מלבוש אחד של אשה וניכרים הן, אפשר שאין למחות בהם, [פרי מגדים], ועיין בכנסת הגדולה ובשל"ה שהזהירו להרחיק מזה עכ"ד המשנ"ב, הרי לן דס"ל לאיסורא בזה שגם בפורים איכא בהא משום לא ילבש, והנה באמת יש לעיין מדוע לא שייך לומר ההיתרא כאן משום מקום שנהגו.

ובכנסת הגדולה (או"ח סימן תרצו) העיר בזה וז"ל: וכן מה שהביא מתוס' דבכל מקום שנהגו אנשים כנשים אין כאן משום שמלת אשה, לא דמי לנגון שלנו, דהתם לא התירו אלא לראות במראה להעביר שער בית השחי ובית הערוה, אבל ללבוש האנשים בגדי נשים והנשים בגדי אנשים ושוחקים האנשים עם הנשים אלו עם אלו או לפחות אלו בפני אלו, ויכול הדבר לבוא לידי זימה הא ודאי אסור, ועוד לא שמענו היתר אלא במקום שנהגו היתר בכל הזמנים, אבל במקום שנהגו איסור דמשום שמחת פורים יתירו לא שמענו עכ"ל, הרי לן דכל גדר דהיתרא דמקום שנהגו היכא שלא שייך הטעם דאיסורא דלא ילבש.

ואמנם בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סימן תק) כתב בזה, וז"ל: ונראה לי ליישב כיון שהטעם שלא לא ילבש גבר וכו' הוא מפני שלא יבואו לידי פריצות, א"כ בפורים כיון שהכל יודעים שדרכו בכך, וגם אם רואים שזה מלובש בבגדי אשה וכו' יודעים שאינם אשה, א"כ אינו מרגיל לפריצות ולכן סמכו להקל ולהתיר עכ"ל, ואמנם למעשה הפוסקים נקטו להחמיר בהא, וכמו שכתב מרן החיד"א בשו"ת ברכה (יו"ד סימן קפב סק"ג) וז"ל: אין לסמוך על קולת מהר"י מינץ בפורים, וכתב להביא עוד מספר מעשה רוקח דף א' ע"א שכתב כן בשם הרמב"ם בתשובה לאסור אף בשמחה של מצוה יעו"ש, וכן כתב בשו"ת לב חיים ח"ג סימן כו יעו"ש, וכן מבואר לאסור במעשה רוקח (דף מב ע"ב) יעו"ש, וכן מבואר ביד קטנה וז"ל: ודאי ראוי

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

לכל הגדולים למחות בחרמות גדולות ובכל מיני כפיות לבער המנהג הרע הזה, ולא תמצא מכשלה גדולה כזאת בישראל עכ"ל, כן כתב בשו"ת נבחר מכסף (סימן טז) להתריע כנגד המנהג הרע הזה ושבמקום שאין שומעים לקול מורים כל ירא שמים ירחק מהם כבורח מן הנחש ובקהלם לא יחד כבודו יעו"ש, וכן כתב בספר הזכרונות (עמ' סא) וז"ל: כל ימינו נצעטרנו על דברי הרמ"א בהגה"ה (סו"ס תרצו) בשם מהר"י מינץ, דמה שנהגו בפורים שאיש לובש בגדי אשה ואשה לובשת בגדי איש, אין איסור בדבר מפני שאין מכוונים אלא לשמחת פורים, שבדואי דברים תמוהים הם לעקור לאו מן התורה בטענה שאין מכוונים אלא לשמחת פורים בעלמא, ובעוה"ר תחת כוונה זו יש כוונות רעות ומעשים קשים ומרים כידוע, ואין זה ענין לחטיפת המאכלים איש מאת רעהו, שי"ל הפקר בי"ד הפקר וכו' יעו"ש, וכן כתב בספר דבי רב (פרשת כי תצא) לאסור ושכן העלה זקנו מהר"ש אבוהב יעו"ש. וכן כתב בספר חיים עד העולם (דף לב ע"ד) וז"ל: רעדה אחזנתי בשומעי כי בשמחת חתן וכלה מופיעות נשים בבגדי גברים דרך שחוק, לשמח חתן וכלה שהרי זה איסור גמור מן התורה, כמו שכתבו רבותינו הפוסקים, ומי יכול להתיר איסור תורה לשמחת חתן וכלה, וצריך למחות בידן בכל תוקף ולבטל מנהגן שכיון שהוא לאו מפורש בתורה, לא שייך לומר בזה מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידיים יעו"ש עוד, [ובעיקר מה שיש דברים שנהגו בהם היתר משום שמחת חתן וכלה, ראה מה שהארכתי עוד בזה בספרי שירת יוסף עניני נישואין סימן כט].

וכן נקט הגר"נ קרליץ זצוק"ל בחוט שני (הלכות שבת ח"ד עמ' רעט) שבענין לא ילבש בפורים דבאמת בדור שלנו שהדור פרוץ היה ראוי לאסור לאיש ללבוש בגדי אשה ולאשה ללבוש בגדי איש יעו"ש, וע"ע בכרם שלמה בהשמטות לסימן קפב סקט"ז אות ו' שכתב שאפשר שאין למחות באלו שלובשים בגדי נשים בפורים. יעו"ש, ואמנם לדינא ע"פ דברי המשנ"ב ועוד נראה דיש לאסור, וכן האריך בשו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סימן יד לאסור ובשו"ת יחיה דעת ח"ה סימן נ' יעו"ש, וכן נקט לאיסורא בילקוט יוסף פורים עמ' תרפח יעו"ש מה שהאריך בזה, ועיין עוד בזה בשו"ת קנין תורה בהלכה ח"א סימן סח.

ובע"כ דלא שייך האי היתרא דמקום שנהגו, היכא דסו"ס הרי הוא כמו אשה, וגם משום דהשו"ע ס"ל שאינו לכתחילה.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ומכל מקום לגבי הסתכלות במראה לתפילין יש להוסיף מה שראיתי שכתב לעורך בשו"ת באר שרים ח"ד סימן עב, אך עיני ראו ולא זר כמה אינישי שמתסכלים במראה בשעת הנחת תפילין כדי לכוונם, וראיתי מאלה שמעיינים זמן טובא בזה, עד שהבחנתי שמסדר פניו או שערו ע"י ראיית המראה וזה בודאי לאו שפיר, ובפרט שמערב חול עם קודש אפילו לדעתו ודו"ק עכ"ד, יעו"ש והיינו דבודאי בכה"ג עוברים בלא ילבש,

ונראה לפי"ז דה"ה גם לגברים שמותר להסתכל במראה אין להסתכל במראה הרבה זמן כדי להיות יפה לגמרי, וכמו שנראה ממש"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן סא) שכתב, וכפי מה שמרבה להסתכל במראה חשיבותה ביופי מתרבה וכשמשכחות אשה ביופי הלבשתה אומרות עליה שעומדות אצל המראה כך וכך זמן עכ"ד, וא"כ לפי"ז אצל גברים שזה יהיה אסור, וכן נראה ממש"כ בשו"ת באר משה (ח"ד סימן קיט) וז"ל: ועל כן רע בעיני מה שהרבה אנשים רוחצים בזיף שיש לו ריח טוב מאוד היינו זיף שדרך הנשים להשתמש בהם דאסור לעשות כן יעו"ש, ועיין עוד בזה בשו"ת אז נדברו ח"ד סימן לז, וע"ז אולי נאמר אוי לו למי שבניו נקבות. [עוד בביאור מימרא זו אוי לו למי שבניו נקבות, חשבתי פעם לבאר....

וגם איכא איסור להראות יפה ביותר דע"י זה קשה לשכחה ע"פ מה דאיתא בגמ' בתענית דף ז' ע"א דברתיה דקיסר אמר לרבי יהושע בן חנניה האיך התורה יכולה להתקיים בכלי מכוער, והוא השיב לה שהתורה מתקיימת בו יותר מאם היה מראהו יפה, ושאלו והא איכא שפירי דגמירי, והשיב רבי יהושע דאי הוו סני הוו גמירי טפי, ופירש"י שאם לא היו נראים יפה הוה גמירי טפי שאי אפשר לאדם נראה להשפיל את דעתו ובא לידי שכחה, ויש עוד להאריך בזה, ואין כאן מקומו..

וראה עוד להחפץ חיים זצ"ל שכתב בספר נדחי ישראל בקונטרס תפארת אדם וז"ל: הנה ראשון לכל צריך לדעת שעצם הסלסול בשער אף שלכאורה אין בו איסור, אבל באמת גם זה נכלל בלאו דלא ילבש גבר וכו' שהקישוט לא הותר אלא לנשים שהם צריכים לכך, ובהג"ה שם כתב וראיה מגמ' שבת (נ:): מגרר אדם גלדי צואה וגלדי מכה שעל בשרו משום צערו ואם בשביל ליפות עצמו אסור וכו' ואפילו המתיר שם הוא רק משום כבוד קונו וכו' יעו"ש.

ועיין עוד בגמ' בנדרים דף ט' ע"ב

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ובגמ' בנזיר דף ד' ע"ב

וביערות דבש (דרוש ב) כתב וז"ל: רבו המחמירים ואומרים דאסור לאיש לראות במראות הצובאות אם לא לצורך כשמסתפר או להעביר כתמי גופו וכדומה, אבל לראות במראה אם לבושיו מכוונים וכהנה הוא בגדר לא ילבש גבר שמלת אשה, וכהנה דברים רבים כל מה שהאיש עושה להתקשט או להתנאות הוא לדעת רוב פוסקים בגדר לא ילבש וכו' וביחוד צריך שימור על הסתכלות במראות, כי כבר נודע מ"ש הזוהר ומקובלים כי בכל דיוקן ודיוקן אית רוח השורה ולכן המסתכל במראה ללא צורך כנ"ל הרוח מתלבש בדיוקנו ומזיק לו במותו ורעה לעצמו, כי ידוע תדע כי אין לך פרצוף וצלם תבנית עץ ואבן שאין עליו שורה רוח ומזיק עכ"ל, [וממילא נפקא ע"פ דבריו דאסור להצטלם במצלמה, ובעיקר דין זה יש להאריך בפעני עצמו]

ויש להעיר בזה ממש"כ בשו"ע או"ח סימן עה ס"ה שערוה בעשישת וכו' אסור לקרות קר"ש כנגדה, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן פד מבואר דהוא דרך מראה ג"כ אסור, וקשה הרי אסור להסתכל במראה, ובע"כ דליכא איסורא, ועיין.

ועוד ראיתי שהעירו בפוסקים ממה שאיתא בליקוטי תורה להאריז"ל שכתב על הפסוק ויעש את הכיור נחשבת במראות בצובאות שכתב שבשעת הקרבת קרבן היה הכהן מכיר בפניו מקום שפגם, ובמחשבתו והיה מנקה אותו מחטא, ובאשר שאסור להסתכל בפניה הביא אותה לפני הכיור שעשו במראות הצובאות ורואה שם צורתה ומכיר במחשבתה והיה מנקה חלתאה עכ"ד, וכתב בזה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סימן כה) ליישב שבאמת היה מותר להכהן להסתכל בפניה ג"כ דלא יתכן דבמקום קדוש כהבית מקד ששרה שם השכינה ישלוט שם היצר הרע והטעם שלא הסתכל בפניה ממש היה משום הפרי כהונה שהיו שם שיראו שהכהן מסתכל בפני אשה ולא יבינו עומק כוונתו ושכך הוא מצוותו ויבוא ע"י זה להקל באיסור הסתכלות ע"כ השכיל בחכמתו יתברך שמו בתורתו שצוה דבאשה שיתסכל במראות ולא ליפוק מינה חורבא עכ"ד, יעו"ש ובשו"ת ים שמחה סימן נט.

ובכל דין גידול בלורית, והאם יש בו כמה איסורים, והאם יש בו בכללו איסור לא ילבש, הארכתי בזה במק"א, ויש להאריך בזה בפנ"ע.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

וכמו כן יש לדון לגבי ניתוח פלסטי, דאם נחתינן להתירא דמקום שנהגו ממילא יש להתיר, וכן כתב להעלות להיתרא בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סימן רמז) שיש להקל בזה משום מקום שנהגו וז"ל:

ועיין עוד בזה בשו"ת שמש ומגן ח"א חיו"ד סימן יט, ובילקו"י שבת ח"ה עמ' קו.

לבישת טבעת לאנשים

והנה בגמ' בשבת דף ס' ע"א כתבה לדון לגבי טביעת אם חשיבא תכשיט לגבי דין הוצאה בשבת, ואמר רבא שם שאם יש עליה חותם הרי היא תכשיט דאיש ואם אין עליה חותם הרי היא תכשיט דאשה, ובדף סב ע"א איתא שם שאמר עולא וחילופיהן באיש, ופירש"י דקאי אטבעת שאם יצא האיש בטבעת שיש עליה חותם פטור, ואם אין חותם חייב חטאת, וכתב שם הר"ן בדף כו ע"א מדפי הרי"ף בשם יש מי שאומר שעכשיו יוצא האיש אפילו בטבעת שאין עליה חותם, ואע"ג דאמרינן בגמ' וחילופיהן באיש הני מילי לפי דורם שלא היו האנשים רגילים בטבעת שיש עליה חותם, אבל עכשיו שנהגו בו הרי הוא להם כתכשיט עכ"ל, והו"ד בב"י או"ח סימן שא, ובשו"ע סימן שג סעיף יח, וז"ל: ומיהו טבעת שיש עליה חותם לאשה ושאין עליה חותם לאיש דתנן בהו חיוב חטאת אף בכרמלית אסור אפילו לדידן והוא הדין לכל מאי דאתמר ביה חיוב חטאת, ויש מי שאומר שבזמן הזה שנהגו האנשים לצאת בטבעת שאין עליה חותם הרי הוא להם כתכשיט ושרי, ולפי"ז אפשר דכיון שנהגו עכשיו הנשים לצאת בטבעת שיש עליה חותם הרי הוא להן כתכשיט ושרי וכו' עכ"ל, והנה לכאורה יש לומר שהר"ן אזיל לשיטתיה לגבי דין לא ילבש במקום שנהגו שאין בו איסורא דלא ילבש, ואמנם יש לדון בהא דהרי נראה מדברי השו"ע דיש להחמיר במקום שנהגו דאמנם אין מלקות אבל אינו לכתחילה, ואולי יש לחלק בין טבעת דגברים דאכתי סו"ס אין כאן קישוט דהרי הוא לחותם, משא"כ גילוח שערות בית השחי ובית הערוה הרי סו"ס למעשה יש כאן תיקוני נשים, ולכן התם לא שייך למימר ההיתר דמקום שנהגו.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ועיין עוד בספר תקנת עזרא עמ"ס מעילה (ד"ס ע"ב) שכתב שגבר שלובש טבעת עובר על לא ילבש יעו"ש, ובספר שערי הלכה ומנהג (יו"ד סימן טל וסימן קכד) כתב שנשאל מאדם שחיש לו טבעת עם שמות אם מותר לו ללובשה, והשיב שבסביבתו ובמקום שנמצא רק נשים לובשות טבעת וממילא יש בזה משום לא ילבש יעו"ש, ואמנם למעשה גם השערי הלכה ומנהג כתב שרק במקומו נהגו כן, וממילא הכל תלוי במקום אם נוהגים כן או לא.

וראיתי עוד בזה להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן רלג) שכתב להביא מדברי המהר"ם בן חביב בספר כפות תמרים עמ"ס סוכה דף לז ע"א שכתב שכמה אנשים גדולים ששי בידם טבעת ונוטלים הלולב בברכה יעו"ש, וכבר כתב הרמ"א באו"ח סימן תרנ"א ס"ז שנהגו להחמיר להסיר הטבעת מידם, אבל מדינא אין לחוש יעו"ש ומשמע שהיו נוהגים ללבוש טבעות יעו"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת יביע אומר ח"ב חלק אבן העזר סימן יז אות ב, ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סו"ס קכו.

ובשו"ת אור לציון ח"ב עמ' רד שכתב שאין איסור לבישת טבעת לגברים, ובספר פאת זקנך (עמ' קב) כתב שענידת טבעת לגברים מותרת כיון שלהרבה גברים יש טבעת שמיוחדת לגברים.

ואמנם בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ג סימן יח כתב שאין ראוי ליראי השם לענווד טבעות אלו כלל.

ובספר אהל יעקב פסקי הוראה חלק א' סימן קצג כתב לדון אם מותר למסדר קידושין להחזיק טבעת הכלה באצבעו וז"ל: נשאלתי מאחד שראה כמה רבנים שמסדרים קידושין שלובשים טבעת של הכלה על אצבע שלהם כיון שכבר היו מקרים שאבדו את הטבעת לפני החופה ולכן ליתר זהירות הרב שמסדר את החופה יש לו יותר יישוב הדעת להחזיק את זה בעצמו. אולם הוא עצמו לא רגוע לשמור את הטבעת בתוך הכיס ולכן לובש אותו על גבי האצבע שלו ויש לעיין מדוע אין בזה חשש איסור לא ילבש.

והנה מבואר בגמ' מסכת שבת (דף ס"ב.) כי איש שהוציא בשבת טבעת של אשה באצבעו מרשות היחיד לרשות הרבים חייב משום מלאכת הוצאה, ושואלת הגמ' הרי אין דרך הוצאה בכך, שאין דרכו של איש לצאת עם

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

טבעת, אם כן מדוע חייב, והשיב הגמ' שם משום דפעמים שהאשה נותנת לבעלה טבעת שאין עליה חותם להוליכה אצל אומן לתקן, ומניחה הבעל בידו עד שמגיע אצל האומן. וכן פסק ברמב"ם הל' שבת (פרק י"ט הלכה ג') דטבעת שיש עליה חותם מתכשיטי האיש היא ואינה מתכשיטי האשה, ושאיין עליה חותם היא מתכשיטי אשה. ואיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם חייב בשבת, ומפני מה הן חייבין, והרי הוציאו אותן שלא כדרך המוציאין, שאין דרך האיש להוציא באצבעו אלא טבעת הראויה לו, וכן האשה אין דרכה להוציא באצבעה אלא טבעת הראויה לה, אלא מפני שפעמים נותן האיש טבעתו לאשתו להצניע בבית, ולובשת אותה באצבעה בעת הילוכה, וכן האשה נותנת טבעתה לבעלה לתקנה אצל האומן ומניח אותה באצבעו בעת הולכה עד חנות האומן, ונמצא שהוציאו אותן כדרך שדרכן להוציאן ולפיכך חייבין.

ולענין מדוע אין בכך איסור משום לא ילבש, טעמא דמילתא יובן על פי דברי הב"ח (סימן קפ"ב) שכבר הארכתי בדעתו בספרי אהל יעקב הל' לא ילבש, שאיסור לא ילבש אינו אלא דוקא כשלושב בגד העשוי לנוי, אבל בגדים שאין עשויין לנוי ולקישוט, אין בלבישתם איסור. ועוד כתב שאפילו מה שנעשה לקישוט אינו אסור אלא אם כן עושה לשם קישוט, אבל להינצל מקור ומגשמים מותר. ולכאורה כל שכן בדבר שאינו מלבוש גמור אלא תכשיט, שיש להתיר ללבוש אותו לפי שעה על מנת שלא יפול וכדומה.

ועוד ראיתי בשו"ת אבני ישפה חלק ד' (סימן צ' ענף ג') שכתב דיש לעיין אם מותר לאיש להביא טבעת לאשתו על האצבע שלו, והנה לפי הגמ' בשבת שם שמביא שפעמים אדם מביא טבעת שיש עליה חותם לאשתו ומניחה על ידה עד שמגיעים להאומן כדי לתקנו, משמע מכאן שהטבעת לא נחשבת כמלבוש כיון שדרכו להוליכה למקום אחר, ולכן לכאורה אין איסור של לא תלבש. אך יש לעיין בזה היטב, דמאחר שהטבעת מיוחד לאשה למה אין כאן איסור לא תלבש. ושמא יש להתיר כיון שאין כוונת האיש להתקשט בטבעת אלא יותר קל לו ללכת עם הטבעת לבושה באצבעו. ולמעשה לדינא נראה דאם הטבעת עשוי לקישוט אם לובשים אותו כדי להוליכו וכדומה אין איסור כלל, אבל לפי הש"ך (ס"ק ז') יש לעיין אם מועיל בכה"ג מה שלא מכוין להתקשט, עכ"ד. אולם לענין הנהגה למעשה דעת מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם קיבל ממו"ח הגר"מ הלבארשטאם זצ"ל וכן ראה אצל הגר"ע יוסף זצ"ל שנהגו ללבוש את

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

הטבעת עד שעת החופה כדי שלא ילך לאיבוד ולא חששו לאיסור לא ילבש מטעמים הנ"ל. עכ"ד. עכ"ל האוהל יעקב.

צמיד לגברים

וכמו כן יש לדון לגבי צמיד לגברים, ולכאורה נראה שהוא כמו טבעת, עיין ובשו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סימן יד, ומדבריו נראה דאם אינו מיוחד לאשה אסור, וכן כתב לדינא בספר ועלהו לא יכול (ח"ב עמ' עב) שאסור לגבר, ועיין עוד במעשה נסים עניני קדושה במש"כ בזה.

לבישת עניבה

והנה לפי מש"כ בביאור הגר"א שכל שהוא לצורך קישוט, אף שהוא מנהג האנשים אין להקל בזה, ממילא אין ללבוש עניבה, כן ראיתי שכתב בספר ברכת ציון (נשים סימן מז ענף ג) ששמע בשם הגרש"ז אויירבעאך זצ"ל שלפי דעת הגר"א אסור ללבוש עניבה כיון שאינו לצורך לבוש אלא קישוט, וכתב שם שכן לכאורה נראה ממש"כ בשו"ת הרשב"א ח"ד סימן צ' וז"ל: אלא שכל דבר שראוי לנשים ולא לאנשים, והנשים עושות כן, אסור לאנשים משום שמלת אשה עכ"ל,

ועיין עוד בספר בגדי איש (פרק ב' סעי' י"א, הע' כ"ב) שכתב בזה"ל: עניבה לאנשים אף שמיוחדת לנוי, אין בה איסור לא ילבש. (הטעם משום שכן מנהג האנשים וכמו טבעת לאנשים במקום שנהגו כן שדעת רוב הראשונים והשו"ע דאין בזה איסור לא ילבש וגם לחברים שרי וכמש"כ בפרק א' סעיף ד ובהערה שם, ואפילו הגר"א שאוסר בגילוח בית השחי ובהסתכלות במראה במקום שנהגו בו האנשים מודה בזה כמש"כ בהערה י"ד שם, ואפילו להרמב"ן שהבאנו שם שאוסר בטבעת אף במקום שנהגו האנשים יתכן דמודה בעניבה כיון שאין דרך נשים בזה. [ועיין עוד בביאורים סוף סימן י"ד מש"כ בזה]. ובספר מנשים באוהל כתב הגר"ע אויערבאך שליט"א שאביו הגרש"ז זצ"ל תמה על מנהג העולם שהולכים בעניבה והלוא הוי בגד המיוחד לנוי, ופלא שלא הביא מד' הר"ן והשו"ע המפורשים להיתר וכנ"ל והכי קיימ"ל וכל מה שיש להסתפק הוא לדעת הרמב"ן וכנ"ל, ועוד שמעתי לומר דעניבה שחורה אין זה לנוי אלא לכבוד כדרך האנשים החשובים ואף עניבה צבעונית י"ל דעיקרה לכבוד והוי כטבעת שיש עליה חותם שמודה

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

הרמב"ן דשרי, ויעו"ש בביאורים סימן יד בד"ה ויש נפק"מ שיש לחלק בין תיקון הגוף לבין תכשיטים יעו"ש.

סידור הגבות

והנה לענין האם מותר לסדר את הגבות בשו"ת מעיין אומר (ח"ד עמ' פט) נשאל אם צמחו לו הרבה שערות שנראה כגבה אחת ונגרם לו צער שמותר לו להוריד את שיער המחבר בין הגבות, ובשו"ת ברכת יהודה (ח"ב חיו"ד סימן יט) כתב הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א

ובספר פאת זקנך (עמ' קא) פסק שאסור כיון שלהרבה בני אדם גודל שערות בין הגבות ואם מוריד שערות אלו עושה כן להידמות לאשה, וכל מה שמותר הוא כשאר השערות גדלים במקומות משונים כגון שגדל לו שערות על האף שאז מותר כיון שעושה כן רק כדי שלא להראות כמכוער יעו"ש, דהרי היכא שמתבייש שרי וכמו שכתב בדרכי משה יו"ד סימן קפב, תוס' שבת נ: בד"ה בשביל צערו שאם מתבייש ללכת כך בין בני אדם אין לך צער גדול מזה נזיר נט. ע"כ דברי הגר"ע פריד שליט"א, ועיין בספר נשמת אברהם (יו"ד סי' קפב עמ' קמ) הובא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל להתיר לבחור שצמחו לו שערות בין שתי גבות עיניו להסירם, משום שזה מום ואין בו חשש של לא ילבש. וכן נשאל מרן הגר"ע יוסף זצ"ל הו"ד בשו"ת מעיין אומר (ח"ד עמ' פט) גבר שביין שתי גבות עיניו גודל לו שער ומחבר בניהם ונראה כמו גבה אחת, האם מותר לו להוריד את השער המחבר בין הגבות. והשיב, מותר. וע"ע בספר חשוקי חמד עמ"X יבמות (עמ' תשטז). ועיין עוד מש"כ בזה בשו"ת מעשה אפוד סימן קא שיש מקום להקל במה שאינו מסדר כן כדרך הנשים, ושכן העלה בשו"ת אבני ישפה ח"ד סימן צא, ובשו"ת חיי הלוי ח"ג סימן סג, ובשו"ת חבל נחלתו ח"ה סימן כג, ובשו"ת יעלת חן יור"ד סימן ו.

ולגבי מכנסיים לאשה הנה ידועה תשובתו של אור העולם מרן הראשון לציון הגאון רבי עובדיה יוסף זיע"א בשו"ת יביע אומר חלק ו' חיו"ד סימן יד אות ז' שאשה שלובשת מכנסיים שהגזרה שלה שונה ממכנסי אנשים וניכר שהם מכנסי אשה, אין בהם איסור לא ילבש, ויסוד התשובה הוא משום שלא יכשלו..

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ואמנם יש לומר שיש כאן קולא משום מקום שנהגו, שאחר שנהגו כן ממילא שפיר דמי אין בהא איסור של לא ילבש.

ואמנם הרבה מגדולי הפוסקים כתבו להחמיר בזה, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן יח) כתב להביא מש"כ כיוצא בזה בשו"ת אבני צדק יו"ד סימן עב שאסור לנשים ללבוש כובע שנקרא קאפילוש שאין זה אלא להדמות לאנשים, והגם שמשונה קצת מכובע של איש, מ"מ שמו עליו ומוכער מאד ואסור לנשים ללבשו יעו"ש, וא"כ כ"ש במכנסים אלה שנעשו לעורר את העבירה ולזימה יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת ויען דוד ח"ד סימן צ' יעו"ש, ובשו"ת פאת שדך (ח"ג סימן סג) שכיון שאסור שפיסוק רגליה של האשה יראה וכמו שאמרו בגמרא בפסחים דף ג' ע"א א"כ המכנסים הם בגד הראוי לאיש ולא לאשה, וע"כ אשה שלובשת מכנסים עוברת משום לא יהיה כלי גבר על אשה יעו"ש.

ועל עיקר הסברא דמקום שנהגו, ראה בספר אורחות רבינו (ח"א עמ' רכו) שסיפק מרן בעל הקהילות יעקב הרי"י קניבסקי זצ"ל ששאלו את החזון איש שהיות והיום גם הנשים הולכות במכנסים כגברים א"כ אפשר דתו ליכא לא ילבש וכמו שכתב הר"ן לגבי מראה, והשיב מכנסים באשה זו גופא פריצות ולא שייך כאן ההיתר דנהגו, והוסיף שאם היו סנהדרין כיום היו הורגים נשים כאלה הלובשות מכנסים שזהו פריצות ביד רמה עכ"ד, וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן סב, וז"ל: נדהמתי לשמוע על מקום צידודד היתר לבגדי השחץ מכנסיים שנפרץ הדבר אצל הרבה מבנות דורינו וכעוכלא לדנא דמי זה להכתוב מזה בשו"ת אבני צדק חיו"ד סימן עב שם המדובר בלבישת מכנסים בחורף מפני הצינה תחת בגדים וכשאין כל מחשבה כל שהיא כדי להתדמות עי"י לאיש או לשם נוי כל שהוא ועל כן דן שם רק מבחינה אם יש בכל זאת בכל כה"ג משום לא ילבש ומצדד שלא יהא בכה"ג משום לא ילבש אפילו על הבגדים, ומדגיש שם לכתוב מכיון שסו"ס ניכר ע"י שאר בגדים שהיא אשה אלא לובשת זה הבגד מפני הצינה, וכך חוזר כמה פעמים בדברי התשובה לכתבו שי"ל שאין איסור בהם מכיון שאין עושין כ"א ללובשה ולכסות בה, לא נוי וקישוט אלא כדי שלא להצטער במ=צינה ובחמה ולא בכדי להתדמות ויעו"ש עוד שכתב, ואדרבא ונהפוך הוא ממה שאוסר האבני צדק וכו' לאסור לבישת מכנסי התיעוב והשחץ שהתחילו ללבוש היום, ואוי לדור שכך עלה בימי שהעינים תהיינה רואות וכלות בהתפשטות נגע צרעת ממארת כזאת בקרב בנות ישראל, ויעו"ש עוד

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

בסוגריים מש"כ בזה, ויעו"ש באות ו' שכתב, להאריך בזה, ועיין עוד בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן סג.

ואמנם ראה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חיו"ד סימן כ שכתב להקל בזה וכדברי הגרע"י, ועיין עוד במש"כ בזה בשו"ת שערי יושר ח"ג יו"ד סימן יא. ועיין עוד במה שהאריך בזה בספר חוקת עולם להרה"ג מנחם גיאת שליט"א.

אבל לגבי מכנסי פיגמא לאשה, הנה ראיתי בשו"ת אבני ישפה ח"ה סימן קי שכתב בשן מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין איסור לא ילבש במה שאשה לובשת מכנסי פיז'מה וכ"ש מתחת השמיכה אבל ללכת בין חדר לחדר בבית כדאי לכסות את זה עם חצאית כדי שלא יראה פריסת רגלים.

וכה"ג דשרי כן כתב בספר מצות המלך משנה הלכות ח"ב מצוה תקצב, וכן בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן רלג אות ב', והגר"ב זילבר בקונטרס מלבושי נשים עמ' יד, והו"ד בספר הליכות בת ישראל פרק ז' סעיף ב', ובספר יגל יעקב עמ' ק בשם הגר"ש דבילצקי זיע"א, וכן בספר מורה הנעדר (עמ' תח) בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שמכנסים שמיוחדים לבנים ולבנות מותר ללבושם בבית לצורך לינת לילה, וכן כתב בשו"ת פאת שדך (יו"ד סימן סד אות ב) וכן כתב בשו"ת משנת יוסף חלק יא סימן קמט.

ולגבי חצאית לגברים, ראיתי לידידי הגאון רבי נסים יחיאל בן שמעון שליט"א בעמח"ס מעשה נסים, בקונטרס מעשה נסים עניני קדושה עמ' 75 לדון בחצאית לגברים, שהרי יש הרבה אנשים שלובשים בגד זה כמו עדת תימן, אבל כתב שחצאית לגבר ברור שיש לאסור, וכתב שם בשם חכ"א שבחזו"ל ישנם מעט בני אדם שלובשים חצאיות שמיועדים לגברים ובחננויות משווקים בשביל הגברים, ולפי"ז שאל למה שלא יהיה היתר ללבוש חצאית לגבר, שהרי זה מנהג האנשים וכמו שמצאנו לגבי מראה שמותר להסתכל מה"ט, וכתב ליישב ע"פ דברי מרן הגרשז"א זצ"ל שאמר שלומדים ממנהג העולם הרגילים ולא מפראי אדם למינייהם ולכן מטעם זה אין להתיר לגבר ללבוש עגילים למרות שהיום מצינו הרבה שגברים לובשים עגילים, והטעם כיון שרק פראי אדם עושים כן, וא"כ ה"ה כאן,

ולגבי משחק בחבל לגבר הנה ראיתי שהביאו שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בקונטרס כבוד התורה (שאלה ח) האם מותר לגבר לשחק במחשק

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

החבל שנהוג לבנות, ושהיב שאסור, וראיתי שהעירו בזה שזה חידוש גדול לאסור, וכנראה שהחמיר בזה רק משום לשמור על גדרי הצניעות.

האם מותר לקנות תפילין דרבינו תם מכספי מעשרות הוספת הרה"ג יוסף דהן שליט"א בעמח"ס יד בתשובה

אני שמעתי את הרשלצ בשיעור בב"ב לפני כמה שנים שמותר לקנות תפילין ר"ת מכספי מעשר כי זה לא חובה גמורה.

אך אין צריך לזה כי כך מדויק בדבריו המובאים

אך דעת הרב רבי כמו שענה לי שאסור לקנות תפילין רת ממעשר

אך זה באופן כללי ויש יוצא מהכלל

כמובא בלשונו:

בס"ד, כ"ג אלול תשע"ז, 2-1787/ע"ז

לכבוד היקר והנעלה כש"ת ה"ה ר' אליהו אילוז נ"י

שלום רב,

לשאלתו בדבר מה שנהג אחר החתונה כמה שנים, להפריש כסף מעשר, והיה נוהג לתת לאברכים נזקקים ולארגוני חסד לעניים וכדומה, ולאחר מכן נודע לו שיש אפשרות לעשר על תנאי שאומר בלי נדר, ועשה התרת נדרים ועכשיו אומר בלי נדר. והצטבר אצלו סכום גדול של כסף מעשרות קודם שעשה את התרת נדרים. ושאלתו אם אפשר לו לרכוש תפילין של ר"ת מאותם הכספים שהצטברו, כיון שעכשיו אין ביכולתו לרכוש תפילין של ר"ת מכספו.

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

ע' בספר ילקוט יוסף הלכות פורים (סי' תרצ"ג סעיף ח') בהערה, שהבאנו משם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' ע"ד) שכתב מעות מעשר מאחר שהחזיקו לתת אותם לעניים, אין לשנותם למצוה אחרת, שאע"פ שאין מעשר כספים מן התורה אלא מנהג, הא קי"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, משום שנא' לא יחל דברו, והיינו בל יחל מדרבנן. עכת"ד. וע' בברכי יוסף יורה דעה (סי' רמ"ט סק"ג), ובשו"ת נודע ביהודה מה"ת יו"ד (סי' קצ"ח) ובספר מעין גנים (חאו"ח סי' י"ג אות נ"ו). ע"ש.

ולפ"ז כיון שנהג להפריש מעשר כספים ולתתם לעניים, ולא לדברים אחרים, ולא אמר בלי נדר, אין לרכוש תפילין של ר"ת מכספים אלו, ורק מהכספים העתידיים להפריש אחר שעשה התרת נדרים, ואומר בלי נדר, מכסף זה יכול לרכוש תפילין של ר"ת, ואם אין לו כסף כעת ימתין עד שיצטבר לו.

ובענין אם מותר לחסוך לבניו מכספי המעשר את כל כספי המעשר, מה טוב ומה נעים שהרוצה להפריש מעשר מכל רווחיו וממשכורתו, יתנה מראש לפני שיבוא לו הריוח או המשכורת, שיוכל לעשות במעות המעשר כל מצוה שירצה, ואם שעתו דחוקה מבחינה כלכלית ואין ידו משגת לנהוג מעשר כספים מכל משכורתו או רווחיו, וכגון שיש לו חובות, מצוה קודם שיפרע חובותיו ופטור ממעשר כספים, ומ"מ אם יכול יתנה מראש שיתן המעשרות רק לאחר ניכוי הוצאות ביתו, אבל מי שחננו השי"ת בפרנסה טובה, יתן מעשר מכל הכנסותיו בלא ניכוי הוצאות הבית, ומ"מ רשאי לנכות מדמי מעשר דמי פרנסת וכלכלת בניו ובנותיו הגדולים שהם מעל גיל שש, אפי' אם הם סמוכים על שולחנו, כי הזן בניו ובנותיו מעל גיל שש נחשב כעושה צדקה בכל עת, וכן רשאי לסייע ממעות מעשר בהוצאות נישואי בניו ובנותיו, כגון לצורך הדירה והריהוט וכיוצא, כדי שיוכלו לבנות את ביתם, וכ"ש אם בניו וחתניו ממשיכים לעסוק בתורה בכוללים הרבים, והם עמלי תורה, שצדקה גדולה היא והקרוב קרוב קודם. וגם יכול לחסוך להם מכסף מעשר עבור מטרה זו, אך לא יתן כל הצדקה לבניו אלא חלק יתן לאחרים. וישתדל שלא לפחות מעשרה אחוז של כספי המעשר לתת לאחרים. וראה בילקו"י הנזכר אם מעשר כספים הוא מדינא או מנהג. בברכת התורה, יצחק יוסף הראשון לציון הרב הראשי לישראל ונשיא בית הדין הרבני הגדול

קובץ באר התורה (קס) פרשת פקודי

הוספה לבאר התורה קס תשובת הגאון רבי יהודה אריה דינר בענין האם

כתובה צריכה גניזה

בכל שטר הלואה כתוב לויתי סך כך וכך, ובל"נ אשלם ביום פלוני, הרי זה מבואר בגמ' ובשו"ע מי שלוח חייב לשלם, וכי נימא שטעון גניזה, וכוונת רבינו הוא לדברי משנ"ב סימן ש"ז ס"ק ס"ד עי"ש.

בכבוד רב

י.א.ד.

הרה"ג שמואל ברוך גנוט שליט"א מראשי ישיבות משא המלך

בברכה, שב"ג

מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי השיב כעת על השאלה כך:
כבוד שבת הוא מעיקר הדין כמ"ש בשו"ע רס"ב, ולהקדים לפני הזמן אין לו שיעור

תגובה:

אבל הכא כבר יש כבוד השבת

תשובה:

אין גבול לכבוד השבת. אך כשמקדימים שבת אפילו בכמה דקות, יוצאים י"ח תוספת שבת.